

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Юридичний факультет

Збірник матеріалів
VIII Міжнародної наукової
студентської конференції

**ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ПОГЛЯД
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

СПІВОРГАНІЗАТОРИ

Центр стратегічної аналітики та міжнародних
студій ЗУНУ (Україна)
Вармінсько-Мазурський університет в Ольштині (Польща)
Ягелонський університет (Польща)
Оснабрюцький університет (Німеччина)
Вища школа управління охороною праці в
м. Катовіце (Польща)
Університет ім. Сулхан-Саба Орбеліані (Грузія)
Національний авіаційний університет (Україна)

Тернопіль, 30 травня 2025 р.

WEST UKRAINIAN NATIONAL UNIVERSITY
Law Faculty

The book of abstracts of
VIII International Scientific
Student Conference

**LEGAL SYSTEM OF UKRAINE UNDER CONDITIONS OF
EUROPEAN INTEGRATION: A VIEW
OF A STUDENT'S YOUTH**

PARTNERS

Center for Strategic Analysis and International
Studies of WUNU (Ukraine)
University of Warmia and Mazury in Olsztyn
(Poland)
Jagiellonian University (Poland)
University of Osnabrück (Germany)
Higher School of Occupational Safety and
Health Management in m. Katowice (Poland)
Sulkhan Saba Orbeliani University (Georgia)
National Aviation University (Ukraine)

Ternopil (Ukraine), May 30, 2025

УДК 34

Збірник матеріалів VIII міжнародної науково-практичної конференції «ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ПОГЛЯД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ». *Тернопіль, ЗУНУ, 30 травня 2025 року. Тернопіль: ЗУНУ, 2025. 62 с.*

Відповідальний редактор проф. Андрій Грубінко

ЗМІСТ

Гудз Марія МІСЦЕ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ В ІЄРАРХІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	5
Чечин Вікторія СУДОВА ВЛАДА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ	7
Григус Марія ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО АБО ВОЄННОГО СТАНУ	9
Кіндратюк П. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН	12
Цетнар Діана КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	15
Гончарук Денис СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ НОРМ У ПРАВАЗАСТОСОВЧІЙ ПРАКТИЦІ	17
Ткач Святослав ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В КОНСТИТУЦІЙНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	20
Андрусів В. ІМУНІТЕТ ДЕРЖАВНИХ ДІЯЧІВ У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВИКЛИКИ	23
Сорочан А. В. ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДСТВА ТА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ: СУДОВА ПРАКТИКА В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	26
Коваль М. ТИПИ СПРИЙНЯТТЯ: ВІЗУАЛ, АУДІАЛ, КІНЕСТЕТИК, ДИСКРЕТ	29

Брикса Дана ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ФОРМИ ПРОЯВУ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ	31
Якимів А. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ	34
Жорняк К. І. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ	37
Маліновська Х. МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ	40
Маркевич О. Ю. МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ СПОРІВ	44
Михасів К. ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЮРИСТА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТІВ	47
Петришин Поліна ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ТА МОРАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИСТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ	50
Падлецька Ірина КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА	52
Венарчук Х. Д. ПРОБЛЕМИ КОРУПЦІЇ ЯК ДЕОНТОЛОГІЧНИЙ ВИКЛИК ЮРИДИЧНІЙ ПРОФЕСІЇ	55
Романюк Аліна ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	57

Гудз Марія
студентка I курсу, гр. НБ-11
Юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету.
Науковий керівник: д.ю.н.,
доцент, професор кафедри теорії
права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
Дракохруст Т. В.

МІСЦЕ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ В ІЄРАРХІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Конституція України є фундаментальним правовим актом, що закріплює основи функціонування держави, організації публічної влади та взаємин між державою і громадянами. Вона має найвищу юридичну силу, а всі інші нормативно-правові акти повинні відповідати її положенням. Проте в реальній практиці дотримання цього принципу не завжди відбувається належним чином. Часто спостерігаються суперечності між нормами Конституції та положеннями інших законодавчих чи підзаконних актів, що створює труднощі у правозастосуванні. Додатково виникають проблеми щодо правильного тлумачення та впровадження конституційних норм.

Прийняття Конституції України стало початком нового етапу розвитку української держави та суспільства, який характеризується утвердженням демократичних цінностей, соціальним і правовим захистом громадян, а також політичним і економічним плюралізмом. Основний Закон та ухвалене на його основі законодавство суттєво розширили можливості громадян, іноземців і осіб без громадянства у сфері трудових правовідносин. Трудова правоздатність означає здатність особи мати трудові права й нести відповідні обов'язки. На відміну від цивільного права, де правоздатність і дієздатність не збігаються в часі, у трудовому праві ці якості виникають одночасно: працездатна особа автоматично визнається і правоздатною, і дієздатною, оскільки трудова діяльність завжди має вольовий характер. Тому трудову правоздатність слід розглядати як єдину, неподільну юридичну категорію, що надає особі статус суб'єкта трудових правовідносин.

Головним завданням органів державної влади в сучасних умовах стала необхідність забезпечення прав і свобод людини та громадянина на суспільно корисну діяльність, що потребує оновлення й удосконалення всієї правової системи, що регламентує систему трудових відносин, приведення її у відповідність до норм Основного Закону – Конституції України та вимог міжнародного співробітництва в сфері регулювання трудових відносин. Конституція України, проголошуючи право кожного на працю, встановлює й обмеження, яких необхідно дотримуватись при реалізації вказаного права [3, с. 558].

Проблема забезпечення балансу влади та затвердження верховенства Конституції України зумовлює необхідність обмеження дій кожної державної інституції між Конституцією та законами України, що повним світом стоїть і єдиного органу конституційної юрисдикції Конституційного Суду України, дії

якого, у власний рахунок, виступають одним із елементів формування правового простору. Як відзначають В. Цоклан та В. Федоренко [4, с. 144], правові акти Конституційного Суду України є нормативно-правовою гарантією стабільності Конституції.

Ієрархія нормативно-правових актів у правовій системі України визначає їхню юридичну силу та порядок дії. Стаття 8. В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і є обов'язковими для всіх органів державної влади, посадових осіб та громадян [1]. Усі інші нормативно-правові акти повинні відповідати Конституції, а у разі суперечності — застосовуються лише конституційні норми.

Наступними є закони – нормативно-правові акти вищої юридичної сили, що приймаються відповідно до особливої процедури парламентом або безпосередньо народом і регулюють найважливіші суспільні відносини. На нижчих сходинках ієрархії розміщуються підзаконні нормативно-правові акти, що за своєю юридичною силою важеними на це суб'єктами нормотворчості на основі та на виконання законів і не повинні їм суперечити. До них належать, зокрема, постанови парламенту, укази президента, постанови уряду, накази міністерств тощо, які мають нормативний характер [2, с. 39-40].

Нижчими за юридичною силою є підзаконні нормативно-правові акти, зокрема укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів, накази міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Вони видаються на підставі та на виконання законів і не можуть їм суперечити. Окремо виділяються акти органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади, які мають обмежене територіальне застосування та підпорядковуються актам вищої юридичної сили.

Таким чином, ієрархія нормативно-правових актів в Україні вибудовується за принципом підпорядкованості, що забезпечує єдність правової системи та дотримання принципу верховенства Конституції.

Для ефективного забезпечення верховенства Конституції України необхідно здійснити комплексне вдосконалення законодавчої бази та правозастосовної практики. Насамперед, важливо запровадити системну конституційно-правову експертизу всіх законопроектів до їх ухвалення, аби унеможливити прийняття норм, що суперечать Основному Закону. Доцільно посилити роль Конституційного Суду України, забезпечити його незалежність, оперативність і авторитет у вирішенні питань щодо відповідності законів Конституції. Також слід удосконалити механізми скасування або зміни нормативно-правових актів, які не відповідають конституційним нормам. На практиці часто трапляються випадки, коли ухвалюються закони, що суперечать Конституції, а механізм визнання їх неконституційними є тривалим і складним. Щоб запобігти таким ситуаціям, доцільно створити незалежний консультативний орган при Верховній Раді України, який проводитиме правову експертизу проектів законів ще до їхнього голосування. Це дозволить вчасно виявляти невідповідність положень законопроектів Основному Закону та уникати правових колізій. Таке вдосконалення посилить превентивний характер захисту Конституції, забезпечить стабільність правової системи й утвердження її ієрархічної структури в реальній правозастосовній практиці.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. № 30. с. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.05.2025)
2. Риндюк, В. І., Гришко, О. М. Система права та законодавство: до питання співвідношення понять. System of law and legislation: Correlation of concepts. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції, 2022. С. 36-41.
3. Стадніченко С. Поняття та ознаки організації праці у сучасних умовах. Міністерство освіти і науки України Рада молодих вчених при МОН Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства, 2021, С. 557-559.
4. Цоклан В.І. Система сучасних джерел конституційного права України: монографія / В.І. Цоклан, В.Л. Федоренко. К.: Ліра-К, 2019. 400с.

Чечин Вікторія
*студента гр. НБ-11,
юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету.
Науковий керівник: д.ю.н.,
доцент, професор кафедри теорії
права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
Дракохруст Т.В.*

СУДОВА ВЛАДА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Незалежність судової влади в Україні часто опиняється під загрозою через низку системних проблем. Серед основних викликів слід виокремити політичний тиск на суддів, поширену корупцію, низький рівень довіри з боку суспільства, а також вплив органів виконавчої влади на процедури призначення, переведення та звільнення суддів. Окрему проблему становить нестабільність законодавчого регулювання у сфері судочинства, що ускладнює формування стабільної та передбачуваної судової системи. Судова реформа, що триває з 2014 року, декларує посилення незалежності суддівського корпусу. Проте її реалізація не завжди є послідовною, а сам процес часто супроводжується суперечностями, політизацією рішень та браком чітких критеріїв ефективності. Це створює перешкоди для досягнення реальної незалежності судової влади в Україні.

Основними критеріями дотримання права на справедливий судовий розгляд є наявність незалежного та неупередженого суду, створеного відповідно до закону. Європейський суд з прав людини розглядає поняття

«незалежний» у двох аспектах: по-перше, це незалежність суду від виконавчої влади, а по-друге — незалежність суддів від сторін судового процесу.

Як визначає Постанова Пленуму Верховного Суду України № 8 «Про незалежність судової влади» (ухвалена 13 червня 2007 року), зокрема у п. 11, втручання у діяльність судових органів слід розглядати як вплив на суддю у будь-якій формі (прохання, вимога, вказівка, погроза, підкуп, насильство, критика судді в засобах масової інформації до вирішення справи у зв'язку з її розглядом тощо) з боку будь-якої особи з метою схилити його до вчинення чи невчинення певних процесуальних дій або ухвалення певного судового рішення. І не важливо, за допомогою яких засобів, на якій стадії процесу та в діяльність суду якої інстанції здійснюється втручання [2].

Незалежність судової гілки влади, як і кожного судді, є не лише гарантією, передбаченою ст. 126 Конституцією України [1], але й запорукою довіри громадян до судової системи. Незалежність суддів полягає в їх самостійності, відсутності будь-якого стороннього впливу та втручання, вирішення суддею судового спору за своїм внутрішнім переконанням, непов'язаності під час здійснення правосуддя будь-якими обставинами, іншою (окрім закону) волею. Відповідно до ст. 124, 126 Конституції України, правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Вплив на суддю в будь-який спосіб забороняється. Згідно зі ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції та законів України, а також на засадах верховенства права [4].

Інституційна незалежність судової влади імпліцитно втілена на рівні тексту Конституції України у вигляді, зокрема, здійснення державної влади в Україні на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (частина перша статті 6); визнання та дії в Україні принципу верховенства права, принципу верховенства Конституції України (частини перша, друга статті 8); гарантування права кожному на судовий захист (частини перша, друга статті 55); здійснення правосуддя виключно судами та поширення їхньої юрисдикції на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення (частини перша, третя статті 124); заборони впливу на суддю у будь-який спосіб та притягнення його до відповідальності за ухвалене ним судове рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку, безстроковості перебування судді на посаді та вичерпного переліку конституційних підстав для звільнення судді з посади й припинення його повноважень (частини друга, четверта, п'ята, шоста статті 126); здійснення правосуддя незалежним суддею, який керується верховенством права (частина перша статті 129). Також зі статей 128, 129, 130, 130, 131 Основного Закону України вбачається, що інституційна незалежність судової влади гарантується визначеними на конституційному рівні незалежною процедурою призначення судді на посаду, обов'язковістю судового рішення, забезпеченням належного матеріального утримання суддів та фінансуванням судової системи, незалежними механізмами добору суддів та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, самостійністю суддівського самоврядування та врядування. Ці всі конституційні приписи адресовані насамперед законодавчій та виконавчій гілкам влади, які мають на їх основі здійснювати виважену політику щодо судової влади [3, с. 86].

Щоб покращити систему забезпечення незалежності судової влади в Україні, необхідно посилити законодавчі гарантії, які регулюють діяльність суддів, чітко визначити процедури їх призначення, дисциплінарної відповідальності та звільнення з метою мінімізації політичного впливу. Важливо підвищити прозорість судового процесу, забезпечивши відкритий доступ до інформації та судових засідань, що сприятиме зростанню довіри суспільства до судів. Необхідно впровадити ефективні механізми юридичного, інформаційного та фізичного захисту суддів, а також гарантувати їхню незалежність у питаннях кар'єри та матеріального забезпечення. Крім того, варто вдосконалити систему навчання та підвищення кваліфікації суддів, що сприятиме формуванню компетентного і відповідального суддівського корпусу. Реформа органів, таких як Вища рада правосуддя та Вища кваліфікаційна комісія суддів, має на меті зробити їхню роботу більш ефективною та незалежною.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 22.05.2025)
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 13 червня 2007 року № 8 «Про незалежність судової влади». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07#Text> (дата звернення: 22.05.2025)
3. Городовенко, В. Інституційна незалежність судової гілки влади в Україні: конституційно-правовий аспект. Вісник Конституційного Суду України 1, 2021. С. 81-92.
4. Гороцький О. Незалежність суддів vs безкарність суддів: як знайти баланс. Юридична газета online. № 49 (703). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/nezalezhnist-suddiv-vs-bezkarnistsuddiv-yak-znayti-balans.html>.

Григус Марія
*студентка групи НБ-11
юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету.
Науковий керівник: д.ю.н.,
доцент, професор кафедри теорії
права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
Дракохруст Т.В.*

ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО АБО ВОЄННОГО СТАНУ

У період дії надзвичайного або воєнного стану перед державою постає завдання забезпечити баланс між необхідністю захисту національної безпеки та збереженням основоположних прав і свобод людини. Обмеження прав у

таких умовах є легітимним інструментом лише за умови дотримання принципів законності, пропорційності та недискримінації. Проблемою залишається недостатня конкретизація меж допустимих обмежень, прогалини у механізмах контролю та судового захисту, що створює ризики зловживань і порушень прав людини.

Гарантії реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного або воєнного стану є складовою механізму правової охорони особистості в умовах особливої державної загрози. Конституція України у статті 64 встановлює правову можливість обмеження окремих прав і свобод в умовах воєнного або надзвичайного стану із зазначенням строку дії цих обмежень. Водночас передбачено, що ряд прав не може бути обмеженим навіть за надзвичайних обставин [1]. Йдеться, зокрема, про право на життя, заборону катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, право на повагу до гідності, невтручання в особисте і сімейне життя, свободу думки, совісті й релігії, право на захист у суді. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам, закріпленим у статті 4 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та статті 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Воєнний стан як особливий правовий режим регулюється Законом України «Про правовий режим воєнного стану», що визначає порядок введення обмежень, коло суб'єктів, які здійснюють управління у сфері безпеки та оборони, а також перелік можливих обмежувальних заходів, включаючи комендантську годину, обмеження свободи пересування, евакуацію населення, вилучення майна для потреб оборони, заборону мирних зібрань. Незважаючи на це, кожне обмеження повинно відповідати принципам правової визначеності, пропорційності та обґрунтованості. Зокрема, згідно з позицією Конституційного Суду України, обмеження прав у надзвичайних умовах не можуть мати дискримінаційний характер і повинні бути прямо передбачені законом.

Практичні аспекти реалізації прав в умовах воєнного стану потребують участі спеціальних органів державної влади. Одним із ключових суб'єктів є Національна поліція України, яка в межах адміністративно-правового статусу виконує завдання із забезпечення громадського порядку, протидії мародерству, контролю за дотриманням режиму комендантської години. Як зазначає О. С. Форостян, поліцейські зобов'язані діяти виключно в межах закону, не допускаючи свавілля та зловживання владою, оскільки саме від поведінки органів правопорядку залежить рівень довіри до держави в кризових умовах [3, с. 784]. Водночас необхідно чітко врегулювати механізми правового захисту осіб у випадках перевищення повноважень посадовими особами, а також забезпечити ефективне розслідування таких фактів.

Одним із найбільш уразливих сегментів під час воєнного або надзвичайного стану є процесуальні права особи у сфері кримінального провадження. Як обґрунтовано зазначає М. М. Погорецький, навіть в умовах особливого правового режиму не допускається порушення основних гарантій обвинуваченого, таких як право на захист, презумпція невинуватості, доступ до адвоката та заборона недопустимих доказів [4, с. 102]. Особливу небезпеку становить ризик використання негласних слідчих (розшукових) дій без дотримання законних процедур, що загрожує підривом принципу змагальності

й рівності сторін у процесі. Відповідно, держава зобов'язана створити процесуальні бар'єри проти свавільного втручання в особисте життя навіть під прикриттям законності у воєнний час.

У правовій доктрині також приділяється увага механізмам міжнародного контролю. Згідно з практикою Європейського суду з прав людини, держава несе відповідальність за відступ від прав за статтею 15 Конвенції лише у разі дотримання суворих вимог: офіційного проголошення надзвичайного стану, чіткого визначення прав, від яких здійснюється відступ, а також повідомлення Генерального секретаря Ради Європи. На практиці такі повідомлення подаються Україною при введенні воєнного стану, що фіксує факт обмеження прав, але не звільняє від обов'язку обґрунтувати кожне окреме втручання. Більше того, ЄСПЛ наполягає на тому, що навіть в умовах збройного конфлікту повинна зберігатися судова ефективність, тобто кожен має мати доступ до національного суду для захисту своїх прав.

Науковці, зокрема Т. М. Слободяник і Є. О. Кошеленко, підкреслюють, що ключовим елементом правової охорони в умовах обмеження прав є прозорість та підзвітність дій органів влади [2, с. 58]. Вони вказують на необхідність запровадження механізмів інституційного контролю, таких як омбудсмен, парламентський нагляд, незалежні громадські комісії, здатні реагувати на випадки зловживання владними повноваженнями. Лише за наявності таких механізмів можна досягти балансу між державними інтересами і захистом людської гідності.

Гарантії реалізації прав і свобод в умовах воєнного або надзвичайного стану повинні розглядатися як комплексний правовий механізм, що включає конституційне регулювання, законодавче деталізування обмежень, адміністративну реалізацію, процесуальні захисти і міжнародний нагляд. Ефективність цього механізму залежить від здатності держави не лише реагувати на загрози, а й зберігати правову цілісність навіть у надзвичайних умовах. Пріоритетом має залишатися збереження верховенства права, недопущення перетворення тимчасових обмежень на постійні обмеження свобод, забезпечення дієвого правового захисту та відповідальності посадових осіб за кожне незаконне втручання в конституційні права особи.

Список використаних джерел

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>(дата звернення: 17.05.2025).
2. Слободяник Т. М., Кошеленко Є. О. Обмеження прав та свобод людини в умовах воєнного стану: правові аспекти. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права*. 2024. С. 56–60. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-12>(дата звернення: 17.05.2025).
3. Форостян О. С. Адміністративно-правовий статус національної поліції України як суб'єкта забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Juridical scientific and electronic journal*. 2023. № 11. С. 783–786. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-11/190>(дата звернення: 17.05.2025).
4. Pohoretskyi M. M. Guarantees of the rights and freedoms of the person during the conduct of secret investigators (research) actions and operative and

investigative measures in the pre-judicial investigation under the conditions of the state of martial, state of emergency or in the area of anti-terrorist operation (ato). *Herald of criminal justice*. 2021. No. 1-2. P. 99–117. URL: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2021.1-2/99-117>(date of access: 17.05.2025).

Кіндратюк П.
*студент групи НБ-11
юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету.
Науковий керівник: д.ю.н.,
доцент, професор кафедри теорії
права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
Дракохруст Т.В.*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Конституційно-правовий статус Президента України є наріжним каменем системи органів державної влади, оскільки саме ця інституція поєднує функції глави держави, гаранта Конституції та символу національної єдності. У той же час, з моменту становлення незалежності України, це питання залишалося одним із найбільш дискусійних у політичній і правовій науці. Часті зміни до Конституції, політичні кризи, конфлікти між Президентом, парламентом і урядом, а також специфіка реалізації повноважень у періоди надзвичайних обставин створили об'єктивну необхідність глибокого осмислення місця і ролі Президента в конституційному механізмі. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах російської збройної агресії проти України, коли питання ефективного функціонування державної влади, зокрема її виконавчої вертикалі, виходить на перший план.

Конституційно-правовий статус Президента України є центральним елементом у системі державної влади та політичної організації країни. Як глава держави, Президент виконує функцію арбітра між гілками влади, гаранта державного суверенітету, територіальної цілісності та дотримання Конституції України. Водночас його повноваження не є сталими — вони зазнавали численних трансформацій, відображаючи еволюцію українського конституціоналізму, зміну політичного режиму та суспільного запиту на баланс між владою й демократією.

Конституція України 1996 року вперше в історії незалежної держави закріпила модель президентсько-парламентської республіки. Відповідно до статті 102 Основного Закону, Президент України є главою держави і виступає від її імені, а також є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності, дотримання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина [2]. Такий підхід визначив Президента як інститут, що стоїть

«над» гілками влади, однак не належить безпосередньо до жодної з них, що створює особливості його конституційного положення.

Еволюція конституційного статусу Президента України відбувалася у трьох основних хвилях. Перша — із прийняттям Конституції 1996 року, яка наділила Президента широкими повноваженнями, зокрема у сфері виконавчої влади: він мав право призначати Прем'єр-міністра за згодою Верховної Ради, самостійно формувати склад уряду, очолював Раду національної безпеки і оборони, був Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України. Ця модель характеризувалася централізацією влади у руках Президента, що зумовлювалося пострадянським прагненням до сильної виконавчої вертикалі.

Друга хвиля змін розпочалася з ухваленням Закону України № 2222-IV у 2004 році, яким було внесено істотні зміни до Конституції. Внаслідок цього Україна трансформувалася у парламентсько-президентську республіку. Президент втратив низку впливових важелів — призначення Прем'єр-міністра, керівників виконавчих органів відбувалося за поданням коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді. Хоча глава держави зберіг окремі інструменти впливу, його роль у виконавчій владі була суттєво зменшена, що, з одного боку, сприяло демократизації, а з іншого — породило проблеми двовладдя конфліктності вищих органів держави [3, с. 256].

Третя хвиля змін відбулася у 2010 році з рішенням Конституційного Суду України, яким було визнано неконституційним Закон 2004 року, що фактично повернуло країну до президентсько-парламентської моделі. Такий крок викликав критику як з боку експертів, так і міжнародної спільноти, з огляду на сумнівність процедури. Остаточо парламентсько-президентську модель було відновлено після Революції Гідності в 2014 році, коли Верховна Рада знову повернула чинність редакції Конституції 2004 року.

У сучасній редакції Конституції Президент України реалізує повноваження, що охоплюють такі сфери: оборона і національна безпека (стаття 106, п. 17–20), зовнішня політика (п. 3, 4), кадрові призначення (п. 9, 12, 13), гарантії прав і свобод (п. 2), розпуск парламенту за умов, визначених у п. 8. Як зазначає Я. І. Маслово, президентська функція у публічній адміністрації полягає не в управлінні як такому, а в забезпеченні цілісності та ефективності державного механізму через контрольні, арбітражні та координуючі повноваження [4, с. 77].

Особливістю української моделі є також розширення президентських повноважень у кризових обставинах. Згідно з чинною Конституцією, саме Президент має право запроваджувати надзвичайний або воєнний стан, ухвалювати рішення про мобілізацію, звертатися до Конституційного Суду з метою тлумачення законів, а також здійснювати помилування. Така концентрація повноважень у руках Президента в умовах загроз національній безпеці водночас є і запобіжником дестабілізації, і потенційним джерелом авторитарних тенденцій, якщо відсутній дієвий парламентський контроль.

Разом із тим, статус Президента України неможливо розглядати у відриві від міжнародної практики. У наукових дослідженнях звертається увага на необхідність гармонізації вітчизняного законодавства з європейськими стандартами. Так, К. О. Турчинов аналізує іноземний досвід законодавчого делегування, вказуючи на обмеженість такого інституту в країнах ЄС і рекомендує посилення парламентської участі у формуванні політики, аби уникнути надмірної концентрації влади в руках однієї посадової особи [5, с.

203].

У новітній політичній практиці виникає потреба у перегляді способів реалізації президентських повноважень, зокрема у сфері призначень, формування зовнішньої політики та публічної комунікації. Як зазначає Д. С. Владимиров, Президент України має виступати не лише формальним гарантом прав і свобод, а й активним суб'єктом їх захисту, особливо в умовах збройної агресії, викликів правам внутрішньо переміщених осіб і загроз державності [1].

Конституційно-правовий статус Президента України зазнав значної трансформації: від майже президентської республіки - до парламентсько-президентської моделі з чітко визначеними межами повноважень. У сучасному контексті ця посада вимагає не лише юридичного статусу, але й високого рівня політичної культури, відкритості до діалогу з парламентом, прозорості у прийнятті рішень. Майбутній розвиток українського конституціоналізму має бути спрямований на подальше зміцнення системи стримувань і противаг, аби уникнути як зосередження влади в руках однієї особи, так і безвідповідального розпорошення виконавчої функції.

Список використаних джерел

1. Владимиров Д. С. Президент України в механізмі забезпечення основних свобод людини і громадянина : магістерська робота. 2020. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/2905> (дата звернення: 21.05.2025).
2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 21.05.2025).
3. Мартинюк Р. Президент і виконавча влада: співвідношення інститутів у практиці сучасних республік. Право України. 2020. № 2020/03. С. 256. URL: <https://doi.org/10.33498/loiu-2020-03-256> (дата звернення: 21.05.2025).
4. Маслоva Я. І. Президент України як суб'єкт публічної адміністрації. Знання європейського права. 2021. № 2. С. 75–79. URL: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.209> (дата звернення: 21.05.2025).
5. Турчинов К. О. Законодавчі повноваження президента: зарубіжний досвід. Наше право. 2025. № 2. С. 200–207. URL: <https://doi.org/10.71404/np.2025.2.30> (дата звернення: 21.05.2025).

Цетнар Діана
студентка групи НБ-11
юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету.
Науковий керівник: д.ю.н., доцент,
професор кафедри теорії права
та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
Дракохруст Т.В.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Реалії воєнного стану вимагають переосмислення ролі органів державної влади, зокрема Верховної Ради України, як інституції, що забезпечує стабільність правопорядку, правонаступність влади та конституційність усіх трансформацій у державному устрої. Конституційний статус парламенту, закріплений у статтях 75–89 Основного Закону України, формально залишається незмінним. Однак фактично його функції, механізми діяльності та політико-правові пріоритети істотно модифікуються у відповідь на виклики війни. Постає низка гострих питань: чи дозволяє чинна конституційна конструкція ефективно реалізовувати владні повноваження в умовах воєнного стану, як трансформується баланс між законодавчою, виконавчою та військовою гілками влади, і які межі мають бути встановлені задля збереження парламентаризму?

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України, конституційний статус Верховної Ради набуває особливого значення не лише з точки зору теорії державного управління, а й з практичного боку як гарантія збереження державності та безперервності влади. Верховна Рада України, як єдиний орган законодавчої влади, виконує функції, що виходять за межі звичного парламентського законодавчого процесу, трансформуючись у стабілізаційний центр державної політики.

Конституція України чітко визначає місце та повноваження Верховної Ради навіть в умовах особливих правових режимів, зокрема воєнного стану. Так, стаття 83 Конституції України передбачає, що в умовах воєнного або надзвичайного стану її повноваження не можуть бути припинені, навіть у випадку завершення строку повноважень [1]. Це положення є ключовим запобіжником конституційного колапсу в ситуаціях, коли проведення виборів є неможливим або небезпечним, а державна влада потребує безперервності. Конституційний статус Верховної Ради в таких обставинах перетворюється на інституційну «опору» політичної системи, забезпечуючи спадкоємність влади і керованість національних процесів.

Згідно з дослідженням В. Крейденка і Л. Григорович, парламент України в умовах воєнного стану не лише реалізує традиційні функції законотворення, але й адаптує свою діяльність до потреб національної безпеки. Автори підкреслюють, що «Верховна Рада України стала ареною оперативного ухвалення стратегічних рішень, які регламентують питання мобілізації, оборони, міжнародної підтримки, а також захисту прав громадян в умовах

обмеження певних свобод» [2, с. 68]. Таким чином, трансформація її ролі не змінює її конституційної природи, але розширює горизонт функціонального наповнення.

Значущою у цьому контексті є і позиція В. Крейденка, викладена в окремому дослідженні, де наголошується, що Верховна Рада у період воєнного стану виконує функцію своєрідного «державно-управлінського штабу». З одного боку, вона є продовжувачем парламентської традиції, з іншого — інструментом оперативного кризового управління [3]. Такий симбіоз законодавчих і управлінських характеристик у період війни є цілком виправданим. Адже в умовах непередбачуваних викликів та швидкоплинної зміни безпекових обставин, парламент повинен не лише приймати закони, а й забезпечувати політичну консолідацію, підтримувати діалог із суспільством та контролювати виконавчу владу.

Окремої уваги заслуговує діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в умовах воєнного стану. О. І. Ромців зазначає, що навіть у часи, коли частину прав і свобод може бути обмежено відповідно до статті 64 Конституції, діяльність Омбудсмана залишається ключовим елементом конституційного контролю за дотриманням прав людини [4, с. 62–63]. Верховна Рада, через Уповноваженого, фактично не допускає повного знецінення базових прав, навіть за наявності легітимних підстав для їхнього обмеження. Такий баланс між безпекою і правами — це приклад функціонування парламентської демократії навіть в умовах війни.

Наша позиція збігається з ідеєю, що Верховна Рада України в умовах воєнного стану стала не лише законодавчим органом, а й символом державної єдності, стабільності та міжнародного визнання. Її робота є запорукою того, що демократична процедура не зникає навіть під час збройного конфлікту, а навпаки — демонструє здатність виживати та пристосовуватись, не втрачаючи своєї правової природи. Парламент ухвалює рішення, які не завжди популярні чи прості, але без них неможливо забезпечити функціонування держави у кризовий період. Збереження повноважень Верховної Ради навіть за обставин, що ставлять під сумнів саму фізичну безпеку її представників, свідчить про глибоку вкоріненість демократичних механізмів у сучасній українській політичній культурі.

Конституційний статус Верховної Ради України в умовах воєнного стану постає не лише юридично гарантованою формою безперервності влади, а й живим механізмом мобілізації, адаптації й протистояння. Його реальна вага проявляється не лише в збереженні легітимності, а й у здатності ухвалювати рішення, необхідні для захисту нації, відновлення суверенітету і поступу до перемоги.

Список використаних джерел

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
2. Крейденко В., Григорович Л. Особливості функціонування Верховної Ради України як суб'єкта державно-управлінських відносин в умовах воєнного стану: питання теорії та практ. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління.*

2023. № 5(71). С. 67–73. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-5\(71\)-8](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-5(71)-8)
(дата звернення:
18.05.2025).

3. Дракохруст Т.В., Турчинов К.О. Адаптація провідних світових підходів до адміністративно-правового регулювання законодавчої влади в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. № 1, 2025. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/2044> (дата звернення: 18.05.2025).

4. Ромців О. І. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: діяльність в умовах воєнного стану. *Juridical scientific and electronic journal*. 2023. № 8. С. 62–64. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/20238/11>
(дата звернення: 18.05.2025).

Гончарук Денис
студент групи НБ-11
юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету.
Науковий керівник: д.ю.н.,
доцент, професор кафедри теорії
права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
Дракохруст Т.В.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ НОРМ У ПРАВАЗАСТОСОВЧІЙ ПРАКТИЦІ

Воєнний стан як особливий правовий режим докорінно змінює умови функціонування державної влади, посилюючи значення оперативності, злагодженості та стабільності інституцій. У цьому контексті Верховна Рада України виступає ключовим органом, здатним забезпечити баланс між правовими обмеженнями і збереженням конституційного порядку. Однак правова доктрина та практика показують, що ефективність функціонування парламенту у воєнний період залежить не лише від норм Конституції, а й від гнучкості управлінських процедур, здатності адаптуватися до кризових умов і забезпечувати дотримання прав людини. Постає необхідність глибшого аналізу ролі Верховної Ради в умовах воєнного стану, з урахуванням як національного законодавства, так і наукових підходів.

У сучасних умовах збройної агресії проти України конституційний статус Верховної Ради України набуває особливої ваги. Як єдиний орган законодавчої влади, парламент забезпечує не лише прийняття нормативно-правових актів, а й функціональну стійкість усієї системи влади в період дії воєнного стану. Відповідно до статті 83 Конституції України, у разі введення воєнного або надзвичайного стану повноваження Верховної Ради продовжуються до моменту набуття повноважень новообраним складом, незалежно від запланованого строку виборів [1].

Конституція надає Верховній Раді повноваження не тільки затверджувати укази Президента про введення воєнного стану, а й здійснювати парламентський контроль за діяльністю виконавчих органів у цей період. Такий механізм не лише забезпечує баланс влад, а й запобігає концентрації повноважень в руках виконавчої влади, навіть в умовах надзвичайної ситуації [1].

Дослідження Крейденка В. і Григорович Л. наголошують, що в умовах воєнного стану парламент стає центром координації державно-управлінських процесів. Автори підкреслюють необхідність забезпечення інституційної спадковості парламентських процедур і невідкладного реагування на виклики, пов'язані з мобілізаційними, соціальними й правовими процесами [2, с. 68]. Законодавча діяльність Верховної Ради має бути орієнтована на адаптацію правового поля до потреб воєнного часу, включно із прийняттям бюджетних рішень, законів про матеріальне забезпечення Збройних Сил України, а також актуалізацію законодавства про публічну адміністрацію.

У межах парламентської структури особлива роль належить комітетам, зокрема з питань національної безпеки, прав людини, правового забезпечення діяльності органів державної влади. Саме ці комітети ініціюють законотворчу діяльність і здійснюють моніторинг виконання нормативних актів. Як зазначає Крейденко В. у своїй статті, Верховна Рада у воєнний період змушена функціонувати не лише в рамках класичних форм представницької демократії, а й у режимі кризового урядування, коли швидкість ухвалення рішень стає критичною [3].

Важливою ланкою у структурі парламентського контролю в умовах воєнного стану виступає Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Його діяльність спрямована на захист прав і свобод громадян в умовах надзвичайного правового режиму. Ромців О. І. зазначає, що інститут Омбудсмана трансформується в кризовий механізм реагування на масові порушення прав цивільного населення, зокрема переміщених осіб, військовополонених, жертв насильства [5, с. 63].

У межах функціонування парламенту не варто оминати увагою також статус народного депутата України в умовах воєнного стану. Хоча Закон України «Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів» здебільшого регулює інші рівні представництва, проте в ньому закладено важливий принцип — депутат виконує свої повноваження безперервно навіть в умовах особливого режиму, за винятком обставин, які унеможливають виконання функцій із незалежних причин [4]. Цей підхід співвідноситься з логікою Конституції щодо гарантії стабільності представницького мандата в умовах війни.

Таким чином, Верховна Рада України у період дії воєнного стану залишається не лише конституційним інститутом, уповноваженим на прийняття законів, а й ключовим суб'єктом стратегічного управління державними процесами. Через правотворчість, контроль, бюджетне регулювання, захист прав людини і кадрову легітимацію органів влади парламент виконує унікальну функцію балансу між необхідністю оперативного реагування на виклики війни та дотриманням принципів верховенства права і демократичності. Такий статус Верховної Ради підтверджує її визначальну роль у конституційній архітектурі України як у мирний час, так і в період

надзвичайних загроз.

В умовах воєнного стану Верховна Рада України виконує не лише свою традиційну законодавчу функцію, а й виступає ключовим інституційним центром, що забезпечує безперервність державної влади, оперативне прийняття рішень у сфері національної безпеки та правовий контроль за діяльністю органів виконавчої влади. Її конституційний статус гарантує легітимність усіх державно-управлінських процесів у період кризи, а діяльність парламентських структур і Уповноваженого з прав людини засвідчує здатність української моделі публічної влади діяти ефективно навіть в умовах надзвичайної загрози.

Список використаної літератури

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>(дата звернення: 04.05.2025).
2. Крейденко В., Григорович Л. Особливості функціонування Верховної Ради України як суб'єкта державно-управлінських відносин в умовах воєнного стану: питання теорії та практ. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2023. № 5(71). С. 67–73. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-5\(71\)-8](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-5(71)-8)(дата звернення: 04.05.2025).
3. Крейденко В. Роль Верховної Ради України у державно-управлінських процесах в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2024. № 2(44). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2\(44\)-308-317](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2(44)-308-317)(дата звернення: 04.05.2025).
4. Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів : Закон України від 04.02.1994 № 3949-XII : станом на 2 серп. 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3949-12#Text>(дата звернення: 04.05.2025).
5. Ромців О. І. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: діяльність в умовах воєнного стану. *Juridical scientific and electronic journal*. 2023. № 8. С. 62–64. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/11>(дата звернення: 04.05.2025).

Ткач Святослав
студент гр. НБ-11,
юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету.
Науковий керівник: д.ю.н.,
доцент, професор кафедри теорії
права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
Дракохруст Т.В.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В КОНСТИТУЦІЙНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Принцип верховенства права відіграє ключову роль у правовій системі України, оскільки є фундаментальною засадою конституційного ладу, що гарантує стабільність, передбачуваність і справедливість у правовідносинах. Його нормативне закріплення міститься у статті 8 Конституції України, де він визнаний однією з основних юридичних цінностей держави. Проблематика функціонування принципу верховенства права в Україні полягає у розриві між його конституційним закріпленням і практичною реалізацією, що зумовлено політичною нестабільністю, вибірковим правозастосуванням та низьким рівнем правової культури.

З початку 90-х років минулого століття в українських наукових колах ведуться активні дискусії щодо бачення змісту верховенства права. Так, принцип верховенства права закріплено в Конституції України, у ст. 8 якої зазначено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права [1]. Там же наголошується на найвищій юридичній силі Конституції, норми якої є нормами прямої дії, а людині і громадянину гарантується звернення до суду на підставі Конституції. Окремі аспекти верховенства права закріплено в інших положеннях Конституції. Зокрема, норми, що передбачають поділ державної влади, незалежність суду, пріоритет прав і свобод людини, є складовими інституційного механізму реалізації цього принципу в межах конституційного ладу.

Окрім Конституції, цей принцип знаходить своє вираження в чинному законодавстві через норми, які забезпечують законність, правову визначеність, недопущення зловживань владою, гарантії прав і свобод людини. Так, Кодекс адміністративного судочинства України стаття 2, пункт 3 прямо вказує, що суд захищає права особи на основі принципу верховенства права, тлумачачи та застосовуючи норми відповідно до рішень Європейського суду з прав людини [2]. Аналогічні положення містяться у Цивільному процесуальному кодексі, Кримінальному процесуальному кодексі та законах про судоустрій і статус суддів. Судова практика, орієнтована на стандарти верховенства права, є невід'ємною частиною функціонування цього принципу в правозастосовній діяльності органів влади.

У зміст концепції «верховенство права» повинен включатися і такий аспект, як доступ до правосуддя і єдність судової практики. У суспільстві, а отже, і державі, сповідується верховенство права, будь-яка людина повинна мати можливість у випадках, коли державні органи втручаються у сферу її

прав та інтересів, виступити проти цих рішень і дій. Судова система функціонує заради захисту прав та свобод суб'єктів права, це законний, детальний спосіб вирішення конфліктів, які неминучі у суспільних відносинах. У цьому контексті важливе значення має забезпечення ефективності та незалежності судової влади, яка повинна діяти без стороннього впливу, виключно на основі права.

Принцип верховенства закону є основним елементом конституційного ладу держави, який визначає принципи, які організують владу, взаємодію між державою та типом функціонування правової системи. Його зміст полягає у визначенні пріоритетів законів, як найвищих соціальних цінностей, якими повинні регулюватися як дії державної влади, так і дії кожного члена суспільства. Верховенство закону передбачає державу не лише формально підтримувати закон, але діяти відповідно до принципів справедливості, юридичної рівності та поваги до основних прав людини та свобод.

Одним із викликів у цьому контексті залишається розрив між проголошеними в законі нормами та їх практичним застосуванням, що потребує системної правової реформи та послідовного контролю за дотриманням конституційних принципів. Елемент цього принципу — це юридична визначеність, яка забезпечує ясність та передбачуваність закону. Заборона довільності влади. Зобов'язання дотримуватися всіх корпоративних законів (як громадян, так і урядових установ). Рівність для всіх до закону та суду. Наявність незалежних та ефективних механізмів судового захисту. Гарантія прав людини.

Також важливою складовою є контроль за відповідністю нормативно-правових актів Конституції, що реалізується через діяльність Конституційного Суду України. Важливим фактором є також розділення потужності, що забезпечує взаємний контроль та стримування між потужними ударами, запобігаючи його перед викраденим. Реалізація цього принципу забезпечує стабільність у конституційній системі, а довіру до держави та її інститутів забезпечує та забезпечує юридичну безпеку людини. Таким чином, принцип верховенства права не лише проголошується на рівні норм, а й покликаний визначати практичні межі та зміст діяльності державних органів у демократичній правовій державі

Для повноцінної реалізації принципу верховенства права в Україні необхідно зосередитися на подальшому вдосконаленні правового регулювання та підвищенні ефективності його практичного застосування. Попри наявність конституційних і законодавчих положень, втілення цього принципу часто стикається з проблемами низької якості законів, недосконалості судової практики та обмеженої доступності правосуддя для окремих категорій громадян [3, с. 190].

З огляду на це, першочерговим завданням є забезпечення стабільності законодавства, його відповідності принципам правової визначеності та передбачуваності. Норми права мають бути чітко сформульованими, внутрішньо узгодженими та не суперечити конституційним засадам. Важливо також забезпечити реальну незалежність судової влади, унеможливити політичний тиск на суддів, а також запровадити ефективні механізми відповідальності за порушення принципів правової держави. Крім того, суттєвим чинником зміцнення верховенства права є підвищення правової

обізнаності населення. Громадяни мають усвідомлювати свої права та способи їх захисту. У цьому контексті важливо розвивати систему правової освіти, забезпечити належне функціонування безоплатної правової допомоги та стимулювати формування правосвідомої поведінки в суспільстві.

Інституційно значущим є також посилення ролі Конституційного Суду України як органу, що здійснює контроль за відповідністю законів і нормативних актів Основному Закону. Його рішення повинні бути чіткими, обґрунтованими та мати обов'язкову силу для всіх органів державної влади. Роль судової практики, зокрема рішень Європейського суду з прав людини, має стати не лише орієнтиром, а й практичним інструментом тлумачення національного законодавства у дусі верховенства права. Зрештою, верховенство права — це не лише юридична формула, а практичний критерій легітимності всієї діяльності держави. Його дотримання є необхідною умовою для утвердження демократії, захисту прав людини, ефективного функціонування правової системи й сталого розвитку суспільства. Тому подальше вдосконалення механізмів реалізації цього принципу має стати стратегічним напрямом розвитку публічної влади в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.05.2025)
2. Кодекс адміністративного судочинства України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 19.05.2025).
3. Музика Ярослав Іванович. ЗМІСТ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА. The IX International Science Conference «Problems and tasks of modern science and practice», November 15–17, Bordeaux, France. 538 с.

Андрусів В.

студент 2-го курсу факультету
судового та міжнародного права
Національного університету
«Одеська юридична академія».
Науковий керівник: к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного
та європейського права
Грушко М. В.

ІМУНІТЕТ ДЕРЖАВНИХ ДІЯЧІВ У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВИКЛИКИ

Враховуючи наростальний вплив міжнародних інструментів спрямованих на захист прав людини, а також розвиток міжнародного кримінального правосуддя, питання імунітету державних діячів стало нагальним у сучасному міжнародному праві. Імунітет, що традиційно забезпечує захист посадових осіб від юридичних переслідувань за дії, виконані в межах їхніх офіційних функцій, сьогодні стикається з численними політичними та правовими викликами. Зокрема, постійно зростає напруга між потребою забезпечення дипломатичної безпеки та необхідністю притягнення до відповідальності осіб, які вчиняють серйозні міжнародні злочини, порушують права людини або здійснюють акти корупції.

Право на імунітет у міжнародному праві надається виключно вузькому колу вищих посадових осіб, що підтверджується, зокрема, частиною 2 статті 7 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року. У ній передбачено, що лише певні особи — зокрема глава держави, глава уряду та міністр закордонних справ — мають право представляти державу без необхідності пред'явлення спеціальних повноважень[1].

У цьому контексті слід чітко відмежовувати два основні види імунітету: імунітет *ratione personae* (особистий імунітет), який надається вищим посадовим особам на період виконання ними повноважень і охоплює як офіційні, так і приватні дії, та функціональний імунітет *ratione materiae* (функціональний імунітет), що зберігається і після припинення повноважень, але поширюється виключно на дії, вчинені в рамках виконання державних функцій. При цьому важливо підкреслити, що функціональний імунітет не охоплює дії особистого характеру, навіть якщо вони були скоєні під час перебування на посаді[3].

Важливим джерелом, яке регулює питання імунітету, є також Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 року. У статті 31 цього документа закріплюється імунітет дипломатичних агентів від юрисдикції держави перебування щодо дій, здійснених у межах офіційних функцій[1].

Проте, з огляду на висхідну роль міжнародного кримінального правосуддя та боротьби з безкарністю, положення цієї статті дедалі частіше піддаються новому тлумаченню, зокрема в контексті винятків для осіб, що вчиняють тяжкі порушення міжнародного права.

Зокрема, міжнародні суди та організації, такі як Міжнародний кримінальний суд (далі - МКС), започаткували нову парадигму, за якої особи, навіть якщо вони займають високі державні посади, можуть бути притягнуті до

відповідальності за воєнні злочини, злочини проти людства та геноцид, незалежно від їхнього імунітету.

Згідно з пунктом 1(с) статті 31 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року, дипломатичний агент має імунітет від цивільної та адміністративної юрисдикції, за винятком випадків, коли позови стосуються його професійної чи комерційної діяльності, здійсненої в державі перебування поза межами його офіційних обов'язків[7].

Одним із прикладів застосування цього положення є рішення Міжнародного кримінального суду щодо колишнього президента Ліберії Чарльза Тейлора. Після завершення свого президентського терміну, Тейлор був заарештований у березні 2006 року у Нігерії, де він перебував у вигнанні після зречення з поста президента Ліберії в 2003 році. Його арешт відбувся на підставі ордера, виданого Спеціальним судом по Сьєрра-Леоне, який звинувачував Тейлора у підтримці повстанців, що скоїли серйозні порушення міжнародного гуманітарного права під час громадянської війни в Сьєрра-Леоне у 1990-х роках[6].

Однак бувають випадки, коли, попри ухвалення рішення судового органу про арешт дипломатичного агента, арешт не відбувається через спроби уникнути відповідальності за вчинені злочини. Наочним прикладом є справа російського омбудсмана, Марії Львової-Белової, та президента російської федерації, Володимира Путіна, щодо яких Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт у березні 2023 року. Її звинувачують у незаконній депортації українських дітей з окупованих територій України до російської федерації, що є воєнним злочином відповідно до статей 8(2)(a)(vii) та 8(2)(b)(viii) Римського статуту МКС (далі - Римський статут 1998 р.)[2].

Після того, як Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав ордер на арешт, російська влада змінила термінологію, пов'язану з депортацією: замість "усиновлення" почали вживати термін "тимчасовий захист", а дітей стали називати "міграційними". Всупереч виданому ордеру, Марія Львова-Белова досі не притягнута до відповідальності за свої злочини, оскільки російська федерація не виконала міжнародний арештний ордер[4].

Згідно з ч. 1 статті 59 Римського статуту 1998 р., держава-учасниця, яка отримала запит на тимчасовий арешт або арешт та передачу особи до МКС, зобов'язана негайно вжити заходів для затримання цієї особи[2].

Однак під час візиту Володимира Путіна до Монголії місцева влада відмовилася виконати зобов'язання, передбачені Римським статутом 1998., який Монголія ратифікувала серед перших у 2002 році. Таким чином, Монголія порушила міжнародні норми, включаючи принципи співпраці з Міжнародним кримінальним судом і виконання міжнародних зобов'язань.

Ще одним прикладом є видача МКС ордеру на арешт прем'єр-міністра Ізраїлю Біньяміна Нетаньягу за воєнні злочини, зокрема за застосування голоду як засобу ведення війни, та злочини проти людяності. Проте, через загрозу арешту, він прибув до Угорщини 3 квітня 2025 року. Оскільки Угорщина є країною-учасницею Римського статуту 1998р., то відповідно до ч. 1 статті 59 вона мала негайно затримати його[5].

Проте це зобов'язання не було виконане - натомість було надано публічну заяву, що Нетаньягу відвідує лише ті країни, де арешт для нього не є загрозою, з метою поступового нормалізування своїх міжнародних поїздок.

Таким чином, Угорщина порушила норми міжнародного права, а того дня оголосила про вихід з МКС.

Отже, враховуючи вище зазначене, питання імунітетів державних діячів залишається надзвичайно гострим та актуальним у сучасному міжнародному праві. Попри численні рішення міжнародних судових установ, сторони часто не виконують зобов'язання, що ставить під загрозу міжнародний правопорядок. Це призводить до порушення норм міжнародного права, зокрема принципу верховенства права та забезпечення справедливості на глобальному рівні. З огляду на ці виклики, необхідно розробити ефективні механізми для забезпечення дотримання міжнародних зобов'язань і справедливого правосуддя, які б змогли усунути наявні прогалини у системі імунітетів для державних посадових осіб.

Список використаних джерел

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 23.05.1969 : станом на 13 черв. 1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text (дата звернення: 05.04.2025).
2. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 : станом на 21 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 05.04.2025).
3. Нагорна В. І. Імунітет вищих посадових осіб у міжнародному праві. *ЛОГОС МИСТЕЦТВО НАУКОВОЇ ДУМКИ*. 2020. URL: <https://doi.org/10.36074/2663-4139.08.05> (дата звернення: 06.04.2025).
4. Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав ордер на арешт Путіна та Марії Львової-Белової в зв'язку з депортацією дітей. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/264904-mezhdunarodnyy-ugolovnyy-sud-v-gaage-vydal-order-na-arest-putina-i-marii-lvovoy-belovoy-v-svyazi-s-deportatsiey-detey?utm> (дата звернення: 05.04.2025).
5. Попри ордер МКС на арешт: прем'єр-міністр Ізраїлю прибув в Угорщину. *24 Канал*. URL: https://24tv.ua/geopolitics/netanyahu-pribuv-ugorshhinu-vin-priyihav-popri-order-mks-aresht_n2790665 (дата звернення: 06.04.2025).
6. Спеціальний суд щодо Сьєрра-Леоне: досвід відновлення справедливості шляхом міжнародного судочинства. *Експертний Центр з Прав Людини*. URL: <https://ecpl.com.ua/news/spetsialnyy-sud-shchodo-sierra-leone-dosvid-vidnovlennia-spravedlyvosti-shliakhom-mizhnarodnoho-sudochynstva> (дата звернення: 05.04.2025).
7. Vienna Convention on Diplomatic Relations 1961. *United Nations - Office of Legal Affairs*. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (дата звернення: 05.04.2025).

Сорочан А. В.

*студентка 2-го курсу факультету
судового та міжнародного права
Національного університету
«Одеська юридична академія».
Науковий керівник: к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного
та європейського права
Грушко М. В.*

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДСТВА ТА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ: СУДОВА ПРАКТИКА В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Міжнародне право особливо гостро реагує на найтяжчі порушення основоположних прав людини, серед яких злочини проти людства та злочини проти людяності займають особливе місце. Ці категорії злочинів стали предметом особливої уваги як наукової доктрини, так і міжнародної судової практики, адже вони посягають на найвищі цінності — гідність, життя та безпеку людини. Хоча в літературі й у практиці міжнародних судів поняття "злочини проти людства" і "злочини проти людяності" іноді використовуються як синоніми, між ними існують певні відмінності за змістом та юридичними наслідками.

Злочини проти людства за своєю сутністю охоплюють широкомасштабні або систематичні акти насильства, спрямовані проти цивільного населення. Це поняття було вперше закріплене на міжнародному рівні в Статуті Нюрнберзького трибуналу 1945 року, який визнав серед таких діянь вбивства, знищення, поневолення, депортацію та інші нелюдські дії, скоєні як під час війни, так і в мирний час. Відтоді концепція злочинів проти людства стала однією з основних категорій міжнародної кримінальної відповідальності[5].

Разом із тим у подальшому розвитку міжнародного права, особливо з прийняттям Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року, все більшої уваги набуває поняття "злочини проти людяності". Цей термін деталізує зміст злочинів проти людства, підкреслюючи не лише масштабність або систематичність дій, але й акцентуючи на фундаментальному посяганні на гідність людини та її невід'ємні права. Злочини проти людяності охоплюють широкий перелік актів, серед яких вбивство, геноцид, катування, сексуальне насильство, переслідування, насильницьке зникнення осіб та інші тяжкі діяння, вчинені у рамках широкомасштабного чи систематичного нападу, спрямованого проти цивільного населення[1].

У судовій практиці міжнародних судів поняття "злочини проти людства" і "злочини проти людяності" часто використовуються взаємозамінно, що свідчить про їхню тісну взаємопов'язаність. Однак варто зазначити, що термін "злочини проти людяності" підкреслює гуманістичний аспект цих діянь — тобто спрямованість проти самої сутності людської гідності. Такий підхід дозволяє розглядати не лише фізичні наслідки злочинів, а й глибоку морально-етичну шкоду, завдану людському суспільству загалом[7].

Розгляд справ про злочини проти людяності, злочини проти людства, геноцид та військові злочини здійснюється не тільки в міжнародних інституціях, а й у спеціальних чи гібридних судах. До прикладу, такі органи, як Міжнародний

залишковий механізм для міжнародних трибуналів, Спеціальні палати по Косово та Спеціальний трибунал по Лівану, були створені для продовження роботи ліквідованих трибуналів або розгляду конкретних тяжких порушень міжнародного права. Зараз аналогічні механізми створюються і для реагування на нові виклики: зокрема, Європейський Союз ініціював створення спеціальної системи для переслідування за ймовірні злочини, вчинені під час збройної агресії росії проти України, у тому числі за геноцид і злочини проти людяності [3].

Водночас значна частина справ щодо тяжких міжнародних злочинів розглядається саме в національних судах. Важливо зазначити, що можливість такого розгляду забезпечується не лише в країнах, де були вчинені злочини, а й у межах універсальної юрисдикції, яка дозволяє судити винних у будь-якій державі, що надає їм притулок або де перебувають жертви чи свідки. Прикладом цього є численні процеси у Німеччині, Нідерландах та інших європейських державах, де суди розглядають справи щодо злочинів проти людяності, скоєних під час сирійського конфлікту.

Віховим моментом у становленні міжнародної кримінальної юстиції став Нюрнберзький процес, який тривав з 1945 по 1946 рік. Міжнародний військовий трибунал у Нюрнберзі уперше у світовій історії закріпив категорію "злочини проти людства" на рівні міжнародного права та встановив основоположні принципи персональної кримінальної відповідальності за вчинення таких діянь. Рішення трибуналу підкреслило, що притягнення до відповідальності за злочини проти людства можливе незалежно від того, чи існувала відповідна заборона у національному законодавстві держави, громадянами якої є обвинувачені. Важливою тезою Нюрнберзького процесу стало положення про те, що офіційне становище особи у державній ієрархії, зокрема перебування на високих урядових посадах, не звільняє її від відповідальності за міжнародні злочини[2].

У 1990-х роках новий імпульс розвитку судової практики у справах про злочини проти людяності був наданий діяльністю Міжнародного трибуналу для колишньої Югославії. МТКЮ у своїх рішеннях, зокрема у справах Прокуратура проти Душко Тадича та Прокуратура проти Радована Караджича, значно деталізував елементи складу злочинів проти людяності. Трибунал сформулював два обов'язкові критерії: перший — наявність широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти цивільного населення; другий — усвідомлення обвинуваченим контексту та характеру своїх дій у межах такого нападу. Водночас МТКЮ зазначив, що поняття "цивільне населення" не обов'язково охоплює всю популяцію держави або регіону — достатнім є факт нападу на значну частину цивільного населення, яке об'єднується певною спільною ознакою[4].

Міжнародний трибунал для Руанди, створений у 1994 році у відповідь на геноцид, також зробив вагомий внесок у розвиток судової практики стосовно злочинів проти людяності. У справі Прокуратура проти Жана-Поля Акайесу трибунал уперше визнано сексуальне насильство окремим і самостійним актом злочину проти людяності. Це рішення суттєво розширило межі міжнародного кримінального права, визначивши важливість захисту особистої недоторканності та статевої недоторканності як складової прав людини. Практика МТКР започаткувала підхід, за яким сексуальне насильство

визнається не лише наслідком війни, але й інструментом знищення цілих спільнот.

Подальшу систематизацію та розвиток практики переслідування за злочини проти людяності здійснив Міжнародний кримінальний суд, який розпочав свою діяльність після набрання чинності Римського статуту у 2002 році. МКС встановив чіткий перелік діянь, що кваліфікуються як злочини проти людяності, серед яких апартеїд, сексуальне рабство, насильницьке зникнення осіб та інші тяжкі порушення основоположних прав людини[6].

Особливого значення набула справа Прокуратура проти Лорана Гбагбо, де Суд уточнив критерії "широкомасштабності" та "систематичності" нападів. Зокрема, широкомасштабність передбачає значну кількість жертв, велику кількість актів насильства або їх надзвичайну тяжкість, що вимагає оцінки не лише кількісних, а й якісних характеристик нападу. Систематичність нападів, у свою чергу, вимагає наявності певного ступеня організованості, планування чи координації дій, що вказує на спрямованість злочинів на реалізацію політики або плану нападу на цивільне населення.

Отже, злочини проти людства та злочини проти людяності займають особливе місце в системі міжнародного права як найтяжчі порушення фундаментальних прав людини. Судова практика міжнародних трибуналів і Міжнародного кримінального суду закріпила ключові принципи притягнення до відповідальності за ці діяння, визначивши обов'язкові елементи складу злочину, критерії широкомасштабності та систематичності нападів, а також усвідомленості дій обвинувачених. Від Нюрнберзького процесу до сучасних механізмів міжнародної юстиції міжнародне співтовариство демонструє послідовне прагнення забезпечити справедливість і захист людської гідності через невідворотність відповідальності за найтяжчі злочини.

Список використаних джерел

1. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 18.04.2025).
2. Базов В. Міжнародне кримінальне право як юридична основа міжнародного кримінального правосуддя. *Право України*. 2017. № 10. С. 170–176.
3. Гнатовський М. Злочини проти людяності у сучасному міжнародному кримінальному праві: характеристика окремих діянь. *Український часопис міжнародного права*. 2007. № 3. С. 26–44.
4. Матвійчук М. А., Герасимчук О. П. Злочини проти людяності, що вчиняються Росією проти України: перспективи розгляду у Міжнародному кримінальному суді. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2025. № 2. С. 18–21. URL: <https://doi.org/10.32782/2223-9995.2024.26.4> (дата звернення: 18.04.2025).
5. Предместніков О., Кривцов Д. Міжнародно-правові механізми забезпечення відповідальності за воєнні злочини та злочини проти людяності в Україні. *Social Development: Economic and Legal Issues*. 2025. № 2. С. 112–119. URL: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.2.13> (дата звернення: 18.04.2025).

6. The role of international law in ensuring international security / G. T et al. *Lex Humana*. 2023. Vol. 4, no. 15. P. 590–608.

7. Transformation challenges for the international humanitarian law system: Migration crisis as the latest tool for hybrid warfare. (A vision from Ukraine) | UNISCI. *UNISCI | Unidad de Investigación sobre Seguridad y Cooperación Internacional*. URL: <https://www.unisci.es/transformation-challenges-for-the-international-humanitarian-law-system-migration-crisis-as-the-latest-tool-for-hybrid-warfare-a-vision-from-ukraine/> (date of access: 10.04.2025).

Коваль М.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник: к. юр. наук

доцент кафедри теорії права та конституціоналізму

Західноукраїнського національного університету

Подковенко Т. О.

ТИПИ СПРИЙНЯТТЯ: ВІЗУАЛ, АУДІАЛ, КІНЕСТЕТИК, ДИСКРЕТ

Постановка проблеми: У сфері права ефективна комунікація має ключове значення — як у професійній діяльності юриста, так і в забезпеченні доступу громадян до правової інформації. Однак учасники правових відносин сприймають інформацію по-різному: для одних пріоритетними є візуальні елементи, для інших — усна аргументація, практичні приклади або логічно структуровані формулювання. Ігнорування цих індивідуальних особливостей у сприйнятті інформації може знижувати якість юридичної освіти, а також ускладнювати реалізацію принципу доступності права.

Мета: З'ясування вплив типів сприйняття інформації на ефективність правової комунікації, правопросвітницької діяльності та професійної юридичної практики.

Виклад матеріалу. У навчальній та практичній сферах враховують, що різні люди сприймають інформацію переважно через домінуючі канали [1]. Згідно з моделлю Ніла Флемінга, виділяють чотири типи сприйняття – візуальний, аудіальний, кінестетичний та дискретний [2, с. 13]. При цьому вважають, що у психічно здорових людей усі сенсорні аналізатори функціонують, але один канал часто домінує. З юридичної точки зору це означає, що подання правової інформації та процес комунікації з аудиторією варто адаптувати з урахуванням цих каналів сприйняття.

Візуали сприймають інформацію перш за все через зорові образи. Їхній домінуючий аналізатор – очі, вони мислять «картинками», мають розвинену зорову пам'ять [3]. Такі особи віддають перевагу графікам, схемам, діаграмам і добре запам'ятовують інформацію за наочними підказками.

У правовій освіті візуали краще засвоюють матеріал через схеми та графічні ілюстрації; у навчанні їм корисні майнд-карти чи конспекти з

малюнками; під час переговорів вони часто використовують письмові нотатки та демонстративні презентації пунктів угоди; як свідки візуали зазвичай легко згадують зовнішній вигляд людей, обстановку місця події і жести інших, хоча можуть упустити нюанси усної інформації.

Аудіали – це особи, які сприймають інформацію переважно на слух. Вони люблять слухати мову і мелодію голосу, добре запам'ятовують прочитані вголос тексти. Такі люди мають розвинену словесну пам'ять та словниковий запас, чутливо реагують на інтонацію та тембр. Для них важливі не лише слова, а й те, як вони сказані [4, с.157].

Під час навчання аудіали краще сприймають матеріал через лекції, аудіокниги чи записи практичних занять; на переговорах вони звертають увагу на інтонацію співрозмовника, охоче ведуть усні дискусії і запитують складні моменти вголос; як свідки аудіали точно відтворюють почуті фрази та бесіди, однак можуть пропустити зорові деталі чи символіку документа.

Кінестетики сприймають інформацію переважно через рух та тілесні відчуття. Вони дуже активні, їм важко довго залишатися на місці [2, с.13]; їх увага і пам'ять стимулюються дією та експериментом. Кінестетики мають розвинену рухову пам'ять і часто проявляють здібності в акторській чи спортивній діяльності. Для них характерні імпульсивність і запитання «покажіть, як?».

У правовій освіті кінестетикам корисні рольові ігри, практичні заняття (наприклад, імітація судових засідань або робота з речовими доказами); на переговорах вони активно жестикулюють, використовують різні засоби впливу і частіше запам'ятовують інформацію у процесі дії; під час дачі показань кінестетики можуть відтворювати послідовність своїх рухів чи дотиків (наприклад, описати, як відчиняли двері, «відчули холодну поверхню підлоги» тощо), що допомагає їм точно деталізувати хід подій.

Деякі дослідники відокремлюють досить рідкісний дискретний тип сприйняття. Дискрети (іноді їх називають «дігіталами») – найрідкісніший тип, що сприймає інформацію через логічні конструкції [4, с. 157]. Вони використовують цифри та символи, люблять чіткі формулювання і акуратні записи. Дискретам важлива змістова сутність інформації, її функціональність, а не емоційний контекст. Такі люди систематизують дані, аналізують переваги і недоліки, часто запитують «а що мені це дасть?» і прагнуть одразу застосувати знання на практиці.

У вивченні права дискрети віддають перевагу логічним схемам, планам та чек-листам (наприклад, конспектують пункти статей зокрема); вони аналізують норми з позиції їх прикладного значення та вигоди; у переговорах дискрети звертають увагу на чіткість формулювань угод і «бенефіти» кожного пункту; як свідки зазвичай дають лаконічні точні відповіді, посилаючись на факти і букву закону, а не на емоції чи суб'єктивні враження.

Висновок. Аналіз наукових підходів до класифікації типів сприйняття інформації засвідчує, що кожна людина має індивідуальний домінуючий канал сприйняття — зоровий, слуховий, тілесно-емоційний або логіко-раціональний. У юридичній площині ці особливості відіграють важливу роль, адже ефективність сприйняття, засвоєння та застосування правової інформації безпосередньо залежить від того, наскільки освітній та професійний простір враховує тип сприйняття майбутнього правника.

Список використаної літератури

1. Safronova K. Scientist They've Found the Region of the Brain That Regulates Conscious Perception. *WIRED*. 2024. URL: <https://www.wired.com/story/scientists-think-theyve-found-the-brain-region-that-regulates-conscious-perception/> (дата звернення 23.04.2025);
2. Абаньшина А. С., Курликова Л. В. Мультисенсорний метод як засіб формування мовної компетенції та стійкої мотивації школярів до вивчення англійської мови. *КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»*. 2013. С. 13-15. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/abstracts_conf_2013_april.pdf#page=13 (дата звернення 24.04.2025);
3. Філіпська С. Візуал, аудіал, кінестетик, дискрет - хто це? Або особливості сприйнятті інформації. м. Київ. 2016. URL: <https://pl.kpi.ua/2098-2/> (дата звернення 22.04.2025);
4. Типи сприйняття інформації суб'єктами навчання за спеціальністю «анестезіологія та інтенсивна терапія» / Єхалов В.В., Кравець О.В., Седінкін В.А., Пилипенко О.В. *Медицина невідкладних станів*, 2023. №3. С. 156-161 URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/156-161.pdf> (дата звернення 24.04.2025).

Брикса Дана

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського національного університету.

Науковий керівник: к. ю. н.,

доцент кафедри теорії права та конституціоналізму

Західноукраїнського національного університету

Подковенко Т.О.

ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ФОРМИ ПРОЯВУ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві юридична деформація стала поширеним явищем, що негативно впливає на ефективність функціонування правової системи. Йдеться не лише про індивідуальні збої в поведінці окремих юристів, а про ширші системні зрушення у професійній правосвідомості, мотивації, етичних орієнтирах та практичній діяльності фахівців у правовій сфері. Проблема набуває особливої актуальності в умовах нестабільності, правового нігілізму та зниження рівня довіри до юридичних інституцій.

Мета дослідження полягає в аналізі сутності, особливостей прояву, причин та основних напрямів подолання професійної деформації.

Виклад матеріалу. Професійна деформація є складним багатогранним явищем, яке полягає у зміні правосвідомості, професійної етики та поведінки працівників юридичної сфери під впливом тривалого виконання посадових обов'язків, психологічних чинників, а також соціальних викликів. Вона стосується не лише окремих осіб, а й системи в цілому, впливаючи на

ефективність правового регулювання, довіру до інституцій та дотримання законності.

Професійна деформація юристів виникає під впливом ряду чинників, зокрема: моральної втоми, перевантаження, низького рівня заробітної плати, тиску з боку керівництва та відсутності якісної правової освіти. Як зазначено в одному з досліджень Н. Слівінської, «правова система функціонує в умовах законності, соціальної справедливості, поваги до Права і Свободи – це сприяє зростанню правосвідомості, у протилежному випадку – її деформації» [1, с. 138].

Сутність юридичної деформації полягає не лише у формальному порушенні норм, а й у глибшому процесі – перетворенні внутрішніх установок фахівця. Це проявляється в таких формах, як правовий нігілізм, інфантилізм, ідеалізм або навіть радикалізм. Особливо небезпечним є переродження правосвідомості у злочинну форму, що вже становить загрозу не лише професійній діяльності, але й правопорядку загалом.

У юридичній сфері такі відхилення призводять до серйозних наслідків: ухилення від службових обов'язків, формалізм, тяганина, порушення КПК, кар'єризм, використання службових повноважень у власних інтересах. Усе це – ознаки деформації, які, як зазначено в дослідженні І. Билиці, «створюють нездоровий моральний клімат у колективі, бюрократизм і презирливе ставлення до громадян» [2, с. 169].

Деформація правової свідомості як складне і багатопланове явище вимагає комплексного підходу, тобто вивчення з позиції правознавства, але з одночасним філософським і соціологічним обґрунтуванням [3, с. 55]. Слід також враховувати психологічну складову проблеми. Професійна деформація тісно пов'язана зі стресовими умовами праці, конфліктними ситуаціями, постійною нервовою напругою. У таких обставинах внутрішній імператив – моральне усвідомлення обов'язку – слабшає, і юридична діяльність перетворюється на механічне виконання процедур.

Щодо шляхів подолання, то найбільш ефективними заходами вважаються: підвищення рівня правосвідомості шляхом реформування юридичної освіти, регулярна психологічна допомога, профілактика на робочих місцях, удосконалення механізмів добору кадрів. Необхідно формувати позитивну модель поведінки, де правосвідомість буде сприйматись як цінність, а не як інструмент впливу.

Усі заходи мають бути спрямовані на підвищення професійної культури та етичної відповідальності. Як слушно зазначає О. Назаренко, «правовий ідеалізм, демагогія, неосвіченість і нігілізм – характерні прояви деформації, які порушують правовий порядок і гальмують розвиток державності» [4, с. 100]. Подолати їх можна лише шляхом поєднання просвітницької роботи, наукових досліджень та адміністративної відповідальності.

Юридична деформація не є виключно індивідуальною проблемою. Вона є результатом взаємодії особистості та соціального середовища, її джерела – в інституційних слабкостях, прогалинах правового регулювання та недостатньому рівні правової культури в суспільстві. Подолати її можливо лише через системний міждисциплінарний підхід.

Висновок. Юридична деформація є багатофакторним процесом, що виявляється у спотворенні правосвідомості, моральних орієнтирів та

професійної поведінки працівників юридичної сфери. Її джерела криються як у внутрішніх психологічних особливостях особистості, так і в зовнішніх соціальних, інституційних, організаційних умовах. Найбільш небезпечними є наслідки деформації, що призводять до формалізму, правового нігілізму, корупційних практик і деградації правового порядку. Подолання цього явища можливе лише через поєднання якісної юридичної освіти, психологічної підтримки, вдосконалення управлінських механізмів і підвищення загального рівня правової культури в суспільстві. Лише цілісна, міждисциплінарна стратегія дозволить зберегти високу етичну якість правничої професії та зміцнити довіру до правових інститутів.

Список використаної літератури

1. Слівінська Н. А. Причини професійної деформації працівників юридичної сфери. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Правнича освіта та юридична клінічна практика (ДДУВС, 08.12.2021). С. 137-139. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/9062/1/33.pdf> (дата звернення 03.05.2025)
2. Билиця І. О. Шляхи попередження та усунення наслідків професійної деформації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019. №37. С.168-170. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc37/juspradenc37.pdf#page=168> (дата звернення 03.05.2025)
3. Шевченко М. Є. Правові питання деформації правосвідомості: історико-правовий аналіз. *Право та інноваційне суспільство*. 2017. № 2 (9). 2017. С. 53-58. URL: <https://www.apir.org.ua/index.php/lais/article/view/185/166> (дата звернення 03.05.2025)
4. Назаренко О.А. Деформація правосвідомості: теоретичні перспективи подолання (до сторічного ювілею Національної академії внутрішніх справ). *Круглий стіл присвячений «Здобутки кафедри теорії держави та права крізь призму сторічного поступу НАВС»*. Київ, 24 березня. 2021. С. 99-102. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/abb0db20-8b3f-4361-b2bd-1ed77d59c888/content> (дата звернення 03.05.2025).

Якимів А.
студентка юридичного факультету

*Західноукраїнського національного університету.
Науковий керівник: к. ю. н.,
доцент кафедри теорії права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
Подковенко Т.О.*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Юридична освіта відіграє ключову роль у підтримці верховенства права, дотриманні прав людини, формуванні ефективної судової системи та управлінні державою. В Україні ця сфера вже протягом тривалого часу перебуває в умовах системної кризи. Серед основних викликів – застарілі навчальні програми, розрив між теоретичною підготовкою і практичними вимогами ринку праці, недосконала процедура акредитації юридичних факультетів та нерівномірний рівень якості освіти в різних навчальних закладах. Крім того, важливою проблемою є недостатня міжнародна інтеграція українських юридичних освітніх програм, що ускладнює студентську мобільність і визнання дипломів за кордоном. Ці фактори знижують рівень професійної компетентності випускників-правників, що негативно позначається на якості юридичної практичної діяльності та загальному рівні правової культури.

Мета дослідження полягає в аналізі актуальних проблем та визначенні пріоритетних напрямів розвитку юридичної освіти в Україні в контексті сучасних викликів і потреб.

Виклад матеріалу. Сучасний стан та перспективи розвитку юридичної освіти й науки як важливих соціальних інститутів привертають особливу увагу як в Україні, так і за її межами. Зростає інтерес до різних аспектів освітньої сфери, зокрема правової, з боку представників політичної, економічної, соціологічної, юридичної та педагогічної науки. Законодавство України визначає освіту як фундамент інтелектуального, культурного, духовного, соціального й економічного поступу суспільства і держави. Освіта формує та примножує духовний, інтелектуальний і економічний потенціал нації, виступаючи стратегічним ресурсом для підвищення добробуту населення, захисту національних інтересів, посилення міжнародного авторитету й конкурентоспроможності країни. Водночас освітня політика, як складова національної ідеології, суттєво впливає на внутрішньополітичну ситуацію та формує характер міждержавних і міжнаціональних відносин. Отже, майбутнє країни та її позиція на світовій арені значною мірою визначаються рівнем розвитку освіти й науки вже сьогодні [1, с. 602].

Однією з найгостріших проблем юридичної освіти залишається відірваність навчального процесу від практичної діяльності юриста. Система вищої юридичної освіти в Україні побудована відповідно до усталеного погляду на роль юриста в суспільстві, проте має значний нахил у бік нормативно-теоретичного підходу, що недостатньо відображає практичну сторону професії. Навчальні програми часто не охоплюють аспекти неправової діяльності, які мають важливе значення для повсякденної роботи юриста. Також відмічається недостатнє володіння юридичною технікою,

навичками розв'язання конкретних правових проблем, вмінням знаходити альтернативні рішення та використовувати техніки аргументації. Також потребують покращення навички командної роботи, знання української ділової мови, іноземних мов і опанування прикладних комп'ютерних програм [2, с. 8].

Навчальні програми українських юридичних факультетів часто не враховують сучасної динаміки змін у правовій сфері, зокрема впливу новітніх технологій, міждисциплінарного характеру юридичної професії та потреби в нових компетенціях. Застарілий підхід до навчання не дає можливості студентам розвивати навички прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, знайомитися з альтернативними правовими шляхами врегулювання конфліктів та використовувати сучасні інформаційно-технологічні інструменти в юридичній практиці. Крім того, навчальні програми недостатньо фокусуються на прикладних аспектах підготовки. Це стосується таких важливих сфер, як юридична техніка, судова риторика, навички комунікації з клієнтами, корпоративне право, фінансовий аналіз, а також застосування інструментів юридичної аналітики. Традиційний формат юридичної освіти продовжує акцентуватися на викладанні правових дисциплін у формі простого викладу чинних нормативно-правових актів. На думку С. Ківалова, необхідно змінювати загальну парадигму змісту вищої юридичної освіти, орієнтуючи її на сучасні вимоги професії [2, с. 8-9].

Юридична професія дедалі більше вимагає знань іноземних мов (особливо англійської) та навичок роботи з цифровими платформами: базами даних, системами правового аналізу, електронним документообігом тощо. Це призводить до того, що випускники не готові до роботи в міжнародних компаніях, не здатні ефективно здійснювати пошук та аналіз іноземного законодавства й судової практики, а також стикаються з труднощами під час участі в програмах міжнародного стажування та академічної мобільності.

Європейські країни активно модернізують юридичну освіту, впроваджуючи інноваційні методи навчання та орієнтуючись на практичну підготовку студентів. Багато закордонних університетів пропонують юридичні програми англійською та іншими іноземними мовами, що сприяє міжнародній мобільності студентів та їхній конкурентоспроможності на глобальному ринку праці. Прикладом є Ризька вища школа права, яка пропонує англійськомовні освітні програми на рівнях бакалаврату, магістратури та докторантури зі спеціалізацією в галузях права, бізнесу, фінансів, міжнародних відносин і дипломатії. Вона забезпечує якісну підготовку англійською мовою для майбутніх правників з різних країн. Крім того, у цьому навчальному закладі реалізуються спеціальні навчальні курси для державних службовців, представників громадянського суспільства та науковців із держав, що беруть участь у Європейській політиці добросусідства [3].

Важливим елементом сучасної європейської юридичної освіти є впровадження програм подвійного диплому, які забезпечують студентам можливість здобувати вищу освіту одночасно в двох країнах. Ці програми передбачають погоджені навчальні плани, визнання навчальних досягнень між університетами-партнерами та можливість отримання дипломів від обох закладів. Як правило, перші роки навчання студент проходить у рідному університеті, а останній – у партнерському закладі за кордоном. Прикладом таких програм може слугувати співпраця між університетами Франції та

Німеччини чи Італії та Іспанії. Студенти не лише здобувають знання з порівняльного, міжнародного та європейського права, а й занурюються у різні правові культури, що формує в них ширше бачення професії правника, вміння адаптуватися до нових правових систем, працювати в багатокультурному середовищі та брати участь у транснаціональних правових процесах.

У системі вищої освіти Німеччини навчальний семестр складається з двох частин: періоду проведення лекцій та перерви між ними, яка призначається для виконання письмових завдань і підготовки до підсумкових оцінювань. Присутність на лекціях не є обов'язковою, що відповідає принципу академічної автономії – студенти мають можливість самостійно формувати власну освітню траєкторію, обираючи курси та визначаючи інтенсивність навчання. Освітній процес представлений у різних формах, однак лекційні заняття здебільшого проводяться виключно професорами. На відміну від традиційної української моделі, у Німеччині не передбачено екзаменаційних сесій чи формального переведення студентів на наступний курс. Оцінювання результатів з конкретного предмета здійснюється у формі сертифіката або довідки, яку видає відповідна кафедра [4, с. 383]. Такий підхід сприяє розвитку самостійності, відповідальності та академічної свободи студентів, дозволяючи їм обирати індивідуальну траєкторію навчання. Крім того, відсутність формалізованих сесій знижує рівень стресу та дозволяє глибше опанувати матеріал у власному темпі.

Розв'язання проблем, що стоять перед сучасною юридичною освітою, вимагає системного, інноваційного підходу, заснованого на практичному досвіді. Найважливішим завданням є глибока і гармонійна інтеграція практичного компонента в освітній процес. Для досягнення цієї мети слід розширити застосування кейс-методики, симуляцій судових процедур та практичних тренінгів за участю адвокатів, суддів і державних службовців.

Крім того, важливо вибудувати стійке співробітництво з юридичними клініками, державними установами та приватними компаніями, щоб забезпечити студентам можливість вирішувати реальні юридичні завдання під наглядом кваліфікованих наставників. Паралельно цьому необхідно оновити навчальні програми через включення міждисциплінарних модулів, таких як юридична техніка, правова аргументація, фінансово-правовий аналіз, ділова комунікація та основи цифрової грамотності.

Ще одним важливим пріоритетом є підвищення рівня мовної підготовки. Слід запровадити покращений курс юридичної англійської мови і забезпечити можливість викладання деяких дисциплін іноземними мовами. Це сприятиме міжнародній мобільності студентів, їх підготовці до роботи в глобальному правовому середовищі та участі в академічних програмах ЄС.

Загалом, удосконалення юридичної освіти має бути спрямоване на поєднання академічної глибини з професійною практикою, врахування сучасних вимог ринку праці та відкритості до європейських освітніх стандартів.

Висновки. Проблеми юридичної освіти в Україні є системними, але не нездоланими. Вони можуть бути вирішені шляхом комплексного стратегічного підходу, який охоплює оновлення змісту навчання, посилення ролі практичної складової та взаємодію з міжнародною правничою спільнотою. Саме високоякісна юридична освіта може стати основою для утвердження правової держави, розвитку демократичного суспільства та достойного представництва

України на світовій арені.

Список використаних джерел:

1. Стеценко С. Г. Актуальні проблеми юридичної освіти та науки в Україні. *Правова держава*. 2017. № 28. С. 602-605.
2. Ківалов С. В. Актуальні проблеми вищої юридичної освіти: зарубіжний досвід та перспективи в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Випуск 60. С. 4-13.
3. Ризька вища школа права : веб-сайт. URL: https://osvita.ua/abroad/higher_school/university/36930/ (дата звернення 13.05.2025).
4. Гурак Р. В. Розвиток сучасної юридичної освіти в Європейських країнах. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 6. С. 382-384.

Жорняк К. І.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри
теорії права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету.
Подковенко Т.О.*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ

Постановка проблеми. Сучасні цифрові технології дедалі активніше проникають у сферу правосуддя, трансформуючи традиційні підходи до судочинства. Особливе місце в цьому процесі посідає штучний інтелект, який має потенціал підвищити ефективність, доступність та об'єктивність прийняття судових рішень. Водночас його використання супроводжується низкою серйозних викликів, серед яких – загроза порушення основоположних принципів справедливості, дискримінація окремих соціальних груп через упередженість алгоритмів, а також відсутність прозорості й підзвітності рішень, що приймаються за участю штучного інтелекту. Саме тому, впровадження новітніх технологій потребує особливо ретельного аналізу правових, етичних та соціальних наслідків цього процесу.

Метою дослідження є аналіз використання штучного інтелекту в судочинстві, виокремлення потенційних ризиків для системи правосуддя та можливостей його ефективного застосування, а також визначення правових та етичних меж застосування даної технології у судочинстві.

Виклад матеріалу. На даному етапі функціонування системи судочинства штучний інтелект (далі ШІ) можна використовувати: по-перше, як інструмент допомоги судді під час прийняття рішень – це може включати аналіз прецедентів, автоматизовану обробку доказів, виявлення шаблонів у правопорушеннях чи формування попередніх правових висновків; по-друге, як засіб для формування остаточного судового рішення, яке, однак, підлягатиме

обов'язковому перегляду та затвердженню людиною – з метою збереження справедливості, законності та запобігання помилкам, пов'язаним із технічними або етичними обмеженнями алгоритмів.

ШІ у правосудді можна використати в різних аспектах судового процесу. Наприклад, автоматично аналізувати великі обсяги судової практики та законодавства, допомагаючи юристам і суддям швидко знаходити релевантні норми права чи рішення в аналогічних справах. Також можливе застосування для прогнозування судових рішень на основі аналізу схожих кейсів, що може допомогти сторонам оцінити перспективи справи [1, с. 453].

В адміністративній частині судочинства ШІ може пришвидшити обробку документів, автоматизувати реєстрацію позовів, розподіл справ між суддями чи навіть формувати проекти рішень у справах малої складності. У судовій системі США уже застосовується даний інструмент для визначення ступеня ризику при ухваленні рішень про запобіжні заходи або умовно-дострокове звільнення, хоча такі практики вимагають обережності через можливі упередження в алгоритмах [2].

Майбутні завдання та виклики використання штучного інтелекту в правосудді охоплюють широкий спектр як технічних, так і організаційно-правових аспектів. Насамперед постає потреба у чіткому законодавчому регулюванні використання ШІ у судовій системі. Не менш важливою є проблема доступу до ефективних та надійних інструментів штучного інтелекту, що включає як закупівлю відповідного програмного забезпечення, так і його сертифікацію — з метою гарантування безпеки, точності та відповідності вимогам судочинства. Значним викликом є також інтеграція із вже наявними судовими інформаційними системами, що потребує модернізації ІТ-інфраструктури та забезпечення сумісності даних. Штучний інтелект потребує якісного та достатнього обсягу даних, на основі яких він працює, що вимагає побудови належної системи збирання, структурування та захисту інформації.

Водночас при здійсненні майбутніх завдань, що постають перед ШІ, слід враховувати низку викликів та обмежень, що супроводжують автоматизацію судових процесів із використанням штучного інтелекту. Зокрема, такі системи значною мірою залежать від якості та обсягу даних, на яких вони були навчені, а це може зумовити появу упереджених або неточних результатів. Крім того, існує загроза використання недосконалих моделей чи алгоритмів, що здатні призвести до систематичних помилок або викривлення правових висновків.

Не менш важливим є й етичний аспект: впровадження ШІ у судову практику має відбуватися з дотриманням етичних принципів, засад прозорості та підзвітності, аби зберегти довіру до правосуддя. Остаточне ж рішення завжди повинно залишатися за суддею, який бере до уваги не лише правові норми, а й моральні міркування та конкретні обставини справи [3, с. 319].

Для ефективного впровадження ШІ необхідно проводити системне навчання суддів та працівників судового апарату щодо можливостей і обмежень таких технологій, а також активізувати роз'яснювальну роботу серед громадськості, щоб підвищити довіру до нових підходів у правосудді. Нарешті, критично важливим завданням залишається забезпечення кібербезпеки та захисту даних систем від зовнішнього втручання, щоб унеможливити маніпуляції або підрив довіри до судових процесів [4].

Основним правовим актом в даній сфері вважається Європейська етична хартія щодо використання штучного інтелекту в судових системах, що встановлює етичні рамки для застосування ШІ у сфері правосуддя. Її мета полягає в тому, щоб забезпечити ефективне та справедливе впровадження при збереженні поваги до прав людини, принципу недискримінації, верховенства права та демократичних цінностей. Основними принципами хартії є: дотримання фундаментальних прав людини, уникнення дискримінації, забезпечення якості та безпеки даних, прозорість алгоритмів і рішень, а також збереження контролю за процесами з боку людини. Документ наголошує, що будь-яке рішення, ухвалене із залученням ШІ, має бути зрозумілим, підзвітним і підконтрольним.

Хартія супроводжується практичними рекомендаціями та контрольним списком для розробників, суддів і державних органів щодо того, як інтегрувати етичні принципи у створення та використання ШІ у судочинстві. Вона також аналізує приклади застосування у правосудді, зокрема щодо прогнозування рецидиву, оцінки ризиків та підтримки суддів у прийнятті рішень. У такий спосіб вона формує основу для етичного та безпечного впровадження штучного інтелекту в судову сферу [5].

Варто також звернути увагу на Кодекс суддівської етики України із змінами, внесеними згідно з рішенням 3'їзду суддів від 18 вересня 2024 року. У даному акті з'явилось положення щодо врегулювання використання суддями ШІ. Ця зміна до Кодексу суддівської етики відіграє важливу роль у встановленні меж допустимого використання технологій штучного інтелекту в судовій діяльності. Вона акцентує, що застосування ШІ можливе лише за умови, що це не впливає на незалежність та неупередженість судді, не стосується оцінки доказів чи процесу ухвалення рішень і не суперечить законодавству [6].

Такий підхід є вкрай важливим для збереження довіри до судової системи, адже забезпечує, що жодна технологія не підміняє вільну волю судді й не знижує стандартів справедливості. Оцінка доказів і прийняття рішень залишаються виключною прерогативою людини, оскільки ці процеси вимагають не лише логіки, а й етичного усвідомлення, інтуїції та врахування конкретного контексту справи. Таким чином, положення сприяє модернізації судової системи без втрати її гуманістичного та правового підґрунтя.

Висновки. Отже, впровадження штучного інтелекту в систему правосуддя є об'єктивною складовою цифрової трансформації судочинства, що відкриває широкі можливості для підвищення ефективності, доступності та точності правових процедур. Водночас ця тенденція супроводжується низкою серйозних викликів, зокрема технічних, правових та етичних, які потребують належного врегулювання.

Забезпечення прозорості, підзвітності, недискримінаційності та збереження контролю людини за рішеннями, що приймаються за участю ШІ, є ключовими умовами для безпечного та прийняттого впровадження таких технологій у правову сферу. Саме тому необхідно розробити чітке нормативне регулювання, забезпечити якісне навчання суддівського корпусу, створити надійну IT-інфраструктуру та підвищити рівень довіри суспільства до інновацій у правосудді.

Список використаних джерел

1. Чабан В.І. Роль та межі застосування штучного інтелекту у судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 452–454. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2024/108.pdf
2. Newcomb Kieran. The Place of Artificial Intelligence in Sentencing Decisions. 2024. URL: <https://www.unh.edu/inquiryjournal/blog/2024/03/place-artificial-intelligence-sentencing-decisions>
3. Белов Д.М., Белова М.В. Штучний інтелект в судочинстві та судових рішеннях: потенціал та ризики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. № 78. С. 315–320. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/08/52.pdf>
4. Берназюк Я. Штучний інтелект як основа цифрового судочинства: помічник чи майбутній конкурент судді?. 2025. 40 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/artificial_intelligence_bernaziuk.pdf
5. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. 2018. URL: <https://rm.coe.int/ethicalcharter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>
6. Кодекс суддівської етики: Рішення з'їзду суддів України від 22.02.2013 р. № n0001415-13. *Вісник Верховного суду України*. 2013. № 3. Ст. 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text>

Маліновська Х.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри теорії
права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
Подковенко Т. О.*

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

Постановка проблеми. Через велике навантаження на судову систему, тривалість розгляду справ та високі витрати сторін під час судового процесу виникає потреба в ефективних альтернативних способах вирішення правових конфліктів. Одним із таких є медіація – позасудовий спосіб вирішення конфлікту за участю нейтрального посередника, який допомагає сторонам досягти взаємоприйняттого рішення. Незважаючи на правові підстави для застосування медіації в Україні, її використання істотно обмежене через низький рівень обізнаності суспільства та нестачу кваліфікованих медіаторів. Це свідчить про необхідність подальшого розвитку інституту медіації, популяризацію цього швидкого, ефективного і менш конфліктного способу врегулювання спорів.

Мета роботи полягає в аналізі особливостей інституту медіації як

ефективного способу альтернативного вирішення спорів, а також у визначенні основних переваг та перспектив застосування медіації в різних сферах правовідносин.

Виклад матеріалу. Інститут медіації як правове явище сформувався на початку ХХ століття, спочатку як метод переговорів між працівниками та роботодавцями. Слово «медіація» походить від латинського *mediatio* – посередництво, і в сучасному розумінні воно набуло поширення в країнах англо-саксонської правової системи лише з 1976 року. Імпульсом для цього стала конференція Паунда (*Pound Conference*), ініційована суддями, адвокатами та науковцями-правниками. Її результатом стало формування двох основних напрямів розвитку медіації: створення «місцевих центрів правосуддя» (*Neighborhood Justice Center*) та запровадження альтернативних способів вирішення спорів, зокрема медіації, у межах державного судочинства.

Істотним кроком для розвитку вітчизняного інституту медіації стало прийняття у 2021 році Закону України «Про медіацію», який закріплює правові стандарти медіації. Зокрема, відповідно до ст. 1 Закону «медіація є позасудовою, добровільною, конфіденційною, структурованою процедурою, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів» [1].

Заслужують на увагу принципи, на яких ґрунтується медіація, а саме: добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності, неупередженості, самовизначеності, рівності сторін.

Медіація здійснюється за взаємною згодою сторін, що відображає принцип добровільності. Участь у ній є вільним і свідомим волевиявленням кожного учасника. Ніхто не може бути примушений до врегулювання конфлікту або спору шляхом проведення медіації. Також сторони та медіатор мають право у будь-який момент відмовитися від участі в процедурі без пояснення причин. Важливо зазначити, що участь у медіації не може вважатися визнанням вини або позовних вимог, а також відмовою від них.

Одним із ключових принципів є конфіденційність. Усі сторони і медіатор зобов'язані не розголошувати інформацію, отриману в ході підготовки або проведення процедури, якщо інше не передбачено законом або не погоджено письмово між сторонами. Конфіденційною вважається вся інформація, зокрема факти, пропозиції, судження сторін, а також зміст угоди за результатами медіації. Цей принцип сприяє відкритості комунікації між сторонами та створює безпечні умови для пошуку взаємоприйняттого рішення.

Принципи нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора передбачають, що медіатор не має права впливати на рішення сторін, не може суміщати свою функцію з роллю представника, захисника чи будь-якого іншого учасника процесу. Він не повинен надавати консультації чи рекомендації щодо суті спору, приймати рішення або діяти в інтересах однієї зі сторін. Медіатор має бути неупередженим посередником, який створює сприятливі умови для комунікації та порозуміння.

Принципи самовизначення та рівності прав сторін медіації. Кожна сторона має право самостійно обирати медіатора, визначати коло питань для обговорення, формувати зміст угоди, встановлювати строки та способи її виконання. Усі рішення приймаються самими сторонами, а інші учасники

процесу можуть лише надавати консультації. Процедура медіації має відбуватись на основі рівності – кожна сторона повинна мати однакові можливості для висловлення позиції, участі в переговорах і впливу на кінцевий результат. Медіатор, своєю чергою, зобов'язаний однаково ставитися до всіх учасників процесу.

В умовах дії воєнного стану на всій території України науковці наголошують на доцільності використання медіації як окремої позасудової процедури або як складової частини цивільного, господарського, адміністративного чи кримінального процесу. Підкреслюється, що реалізація правосуддя під час війни ускладнюється рядом системних проблем: деякі з них поглибилися, інші – виникли через збройну агресію РФ. Натомість медіація, як неюрисдикційна форма вирішення спорів, не має таких обмежень і дозволяє сторонам обирати найефективніший і прийнятний для них спосіб розв'язання конфлікту. Цей інститут варто розглядати як допоміжний елемент правової системи, що сприяє утвердженню верховенства права і служить інтересам справедливості [2, с.74].

Медіація має потенціал ефективно вирішувати навіть ті конфлікти, які здаються безвихідними, водночас закладаючи підґрунтя для тривалого миру, сталого розвитку та збереження партнерських відносин, навіть у періоди неминучих криз.

У сучасних умовах стрімкого розвитку електронної комерції та цифрової економіки все більшого поширення набуває так звана онлайн-медіація. Вона використовує новітні засоби зв'язку, Інтернет, відеоконференції та спеціальне програмне забезпечення, що дозволяє вирішувати спори майже на початковому етапі їх виникнення.

Однак до онлайн-медіації, або онлайн-форм розв'язання спорів, слід підходити обережно, об'єктивно оцінюючи її специфіку, яка водночас є джерелом певних недоліків. Такий формат зазвичай передбачає використання технічних засобів і, як правило, не забезпечує безпосереднього, зокрема візуального, контакту між сторонами [3, с.80].

Як бачимо, в Україні активно здійснюється законодавче та інституційне впровадження медіації як ефективного позасудового способу вирішення спорів. Упродовж останнього десятиліття було прийнято важливі нормативно-правові акти, які формують основу для розвитку цього інституту. Впровадження медіації закріплено в стратегіях реформування судової системи, державних програмах та міжнародних зобов'язаннях. Також медіація знаходить застосування у сфері соціальних послуг, що свідчить про її широкі перспективи. Усе це підкреслює актуальність та важливість медіації в умовах сучасних викликів, зокрема воєнного стану, та її роль у забезпеченні доступу до правосуддя і зміцненні правової держави [4, с.299]. Ми можемо справедливо розглядати медіацію як якісно новий рівень культури спілкування між людьми, показник того рівня комунікації, який сприяє збереженню суспільної гармонії та розвитку подальшого співробітництва. Саме завдяки інституту медіації у сторін в конфлікті з'являється реальна можливість бути почутими і зрозуміти справжні потреби та інтереси один одного [5, с.14].

Висновок. Інститут медіації є важливою складовою сучасної правової системи, що здатна ефективно вирішувати конфлікти поза межами традиційного судочинства. Починаючи з ХХ століття, медіація еволюціонувала

від методу переговорів до повноцінного альтернативного механізму врегулювання спорів, який особливо актуальний в умовах воєнного стану в Україні. У ситуації, коли судова система стикається з перевантаженням, високими витратами та затягнутістю процесів, медіація пропонує швидке, економічне, конфіденційне та гнучке вирішення спорів. Вона може застосовуватися у публічно-правовій і приватно-правовій сферах, у тому числі в онлайн-форматі. Незважаючи на певні технічні обмеження, медіація зміцнює культуру діалогу, компромісу та взаємоповаги, сприяє зменшенню навантаження на суди й утверджує верховенство права, що робить її перспективним інструментом для правової держави.

Список використаних джерел

1. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 №1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 28.05.2025)
2. Кармаза О. О., Федоренко Т. В., Позов Д. А. Медіація як альтернативний механізм врегулювання спорів і конфліктів: проблеми в розкритті змісту термінів, використаних у законі. *Часопис Київського університету права*. 2022. №2-4. С.73-77. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/915/852>
3. Ізбаш О. О. Медіація та альтернативне вирішення спорів онлайн. *Київський часопис права*. 2022. №1. С. 80-85. URL: <https://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/download/135/124>
4. Шишка Н. В. Поняття «Медіація» як альтернативна форма вирішення спорів: до проблеми праворозуміння. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №4. С.297-301. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/47019b6e-9043-413a-8c4a-028a8a8d2fc1/content>
5. Подковенко Т. О. Медіація як один з альтернативних способів вирішення спорів та її вплив на правову культуру суспільства. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Випуск 1. С. 11-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2019_1_4

Маркевич О. Ю.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету

*Науковий керівник: к. ю. н.,
доцент кафедри теорії
права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету.
Подковенко Т.О.*

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ СПОРІВ

Постановка проблеми. Сучасні сім'ї в Україні часто стикаються з конфліктами, які можуть бути спричинені різними труднощами, психологічними травмами, особливо зараз, в умовах воєнних дій та нестабільності. Традиційні юридичні способи врегулювання спорів, такі як судовий процес, зазвичай є тривалими, витратними, травматичними та не завжди призводять до задоволення інтересів усіх сторін, а навпаки, можуть призвести до загострення конфлікту. Тому виникає потреба в альтернативних, гуманних та ефективних методах вирішення сімейних спорів, одним з яких є сімейна медіація.

Мета роботи полягає у дослідженні потенціалу та особливостей застосування сімейної медіації як ефективного способу врегулювання сімейних спорів в Україні.

Виклад матеріалу. Інститут сімейної медіації в Україні є відносно новим, і практика її застосування поки що не набула широкого поширення. Довгий час профільне законодавство було відсутнє, однак важливим кроком стало прийняття Закону України «Про медіацію», який набув чинності 15 грудня 2021 року. Цей закон визначає правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфліктів, включаючи сімейні спори, встановлює принципи медіації, статус медіатора та вимоги до його підготовки.

Відповідно до статті Закону України «Про медіацію» медіація - визначається в якості позасудової добровільної, конфіденційної, структурованої процедури, під час якої сторони за допомогою медіатора намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт шляхом переговорів [1, ст.1]. Саме завдяки законодавчому закріпленню статусу медіатора та процедури медіації у сучасних умовах зростає довіра до цього способу врегулювання конфліктів.

Досить популярною стає і сімейна медіація. Це процес, у якому нейтральна третя сторона, медіатор, допомагає членам сім'ї знайти компроміс та налагодити відносини. Цей метод відрізняється від інших способів вирішення конфліктів завдяки кільком важливим принципам, що забезпечують його ефективність.

Почнемо з того, що участь у медіації є добровільною – жодна зі сторін не повинна бути примусово залучена до процесу, а рішення про участь приймається вільно. По-друге, медіатор зберігає нейтральність, не висловлюючи власних думок і не впливаючи на вибір сторін, а лише сприяє пошуку компромісу. Конфіденційність є ще одним ключовим аспектом, що гарантує збереження приватності всіх обговорень і створює атмосферу довіри. Водночас учасники активно беруть участь у процесі, висловлюючи свої потреби та інтереси, а остаточне рішення залишається за ними. Медіація орієнтована на майбутнє, зосереджуючись на конструктивних рішеннях, які

допоможуть покращити подальші взаємини, а не на аналізі минулих помилок. Крім того, медіатор забезпечує прозорість інформації про процес, пояснюючи правила, етапи і можливі результати, що допомагає учасникам краще розуміти, чого очікувати від медіації [2, с. 38-39].

Участь у медіації є добровільною, що сприяє самовизначенню сторін, і сторони самі вирішують, коли розпочати або припинити процедуру медіації, на відміну від суду, де відмовитися від позову не завжди можливо. Рішення, прийняті в медіації, також добровільні, що підвищує ймовірність їх виконання, оскільки вони враховують інтереси обох сторін. Судові рішення є обов'язковими до виконання, часто примусовими і не завжди задовольняють усіх учасників спору.

Медіація дає змогу сторонам самостійно приймати рішення, враховуючи їхні реальні потреби, а не лише юридичні позиції, як це буває у суді. Вона сприяє кращому розумінню і співпраці, особливо коли йдеться про потреби дітей і спільне виховання. У медіації сторони домовляються про найкраще для себе рішення, тоді як суд керується законом і приймає обов'язкове, не завжди збалансоване рішення. Результат медіації залежить лише від учасників переговорів, тоді як у суді значний вплив мають адвокати, що може позначитися на якості рішення. Крім того, медіація дозволяє одночасно розглянути ширший спектр питань, тоді як суд обмежується предметом спору [3, с. 128].

Процес сімейної медіації включає три основні стадії. Підготовча стадія є ключовою, на якій медіатор організовує зустрічі зі сторонами, знайомить їх із принципами та процедурою, визначає можливість медіації та укладає відповідний договір. Основна стадія передбачає організацію переговорів, де медіатор допомагає сторонам зблизити позиції, налагодити співпрацю, обмінятися інформацією, визначити теми для обговорення та спільно напрацювати варіанти рішення, сприяючи оформленню угоди. За потреби може застосовуватися факультативний етап індивідуальних зустрічей (кокус). Завершальна стадія полягає у підписанні досягнутої угоди та контролі за її виконанням, де медіатор організовує підписання, погоджує порядок інформування та може надавати підтримку у реалізації домовленостей [4, с. 70-71].

Перспективи розвитку сімейної медіації пов'язані з активізацією інформаційно-просвітницької роботи, спрямованої на підвищення обізнаності громадськості, юристів і суддів про переваги медіації. Проведення тренінгів і семінарів для медіаторів сприятиме підвищенню професійної кваліфікації та стандартизації послуг. Важливим напрямком є розробка нормативно-правових актів і методичних рекомендацій, які б регламентували роботу з дітьми у процесі медіації, що дозволить краще враховувати їхні права та інтереси. Залучення державної підтримки, зокрема через фінансування, пільги або гранти, сприятиме підвищенню доступності медіації для широких верств населення.

Також, проведення наукових досліджень і моніторинг практики сімейної медіації допоможуть виявити найбільш ефективні підходи, вдосконалити законодавство і практичні рекомендації, що сприятиме подальшому розвитку цього інституту в Україні.

Досвід західних країн свідчить, що сімейні спори, які не були врегульовані

мирним шляхом через медіацію, у суді розглядаються значно швидше. Це пов'язано з тим, що під час медіації сторони краще усвідомлюють свої справжні інтереси, емоції заспокоюються, і до суду вони звертаються вже з чітко сформульованими вимогами. Сімейна медіація може полегшити болісний процес розлучення та призвести до більш задовільних результатів.

Медіація має низку вагомих переваг порівняно з судовим розглядом сімейних спорів. Важливим аспектом є те, що сімейна медіація є більш економічною: послуги медіатора зазвичай дешевші або навіть безкоштовні, а витрати можуть розподілятися між сторонами за домовленістю. Судові процеси, навпаки, пов'язані з високими витратами, включно з судовими зборами та оплатою юридичної допомоги, які часто лягають на сторону, що програла. Враховуємо і те, що медіація значно скорочує час вирішення конфлікту, оскільки залежить від готовності сторін до діалогу, тоді як судові справи можуть тривати роками. Крім того, медіація сприяє примиренню та збереженню відносин за рахунок конструктивного діалогу, тоді як судовий процес часто загострює конфлікт і є емоційно виснажливим.

Висновки. Сучасні сімейні конфлікти в Україні потребують гуманних та ефективних альтернатив судовому процесу через його тривалість, вартість та травматичність. Сімейна медіація, як добровільна, конфіденційна процедура, сприяє конструктивному діалогу, допомагає сторонам самостійно знаходити компроміси і зберігати добрі стосунки, що особливо важливо для подальшого благополуччя сім'ї та дітей. Законодавче закріплення інституту медіації в Україні створює правову основу для її розвитку, а активна просвітницька діяльність і підвищення кваліфікації медіаторів сприятимуть поширенню цієї практики. Впровадження сімейної медіації не лише розвантажує судову систему, але й зменшує психологічний стрес учасників конфлікту, роблячи процес врегулювання більш ефективним і комфортним.

Список використаних джерел

1. Про медіацію: Закон України № 1875-IX від 16.11.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (Дата звернення: 29.04.2025)
2. Маліннікова Д. К. Сімейна медіація як ефективний метод вирішення спорів в умовах воєнного стану в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2024. № 1. С. 36-40. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/1_2024/9.pdf (Дата звернення: 29.04.2025)
3. Чеховська І.В., Довга М.О. Медіація як альтернативний спосіб вирішення сімейних спорів. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2023. № 3. 2023. С. 123-138. URL: <https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/146/145> (Дата звернення 29.04.2025)
4. Кармаза О. О., Федоренко Т. В. Теоретична модель процесу медіації: провадження, стадії, етапи, їх співвідношення. *Право і суспільство*. 2023. № 2. Т.1. С. 67-72. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/2_2023/part_1/11.pdf (дата звернення: 29.04.2025).

Михасів К.
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету.
Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри теорії
права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
Подковенко Т. О.*

ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЮРИСТА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТІВ

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку правової держави та громадянського суспільства професійна діяльність юриста вимагає не лише глибоких правових знань, а й високого рівня психологічної культури. Взаємодія з клієнтами, колегами, представниками органів державної влади та судових інстанцій потребує від юриста вміння ефективно комунікувати, розуміти психологічні особливості поведінки людей, володіти навичками емоційної саморегуляції та вирішення конфліктів. Проблема полягає в тому, що недостатня увага до формування психологічної культури юристів може призводити до професійних деформацій, конфліктних ситуацій, порушення етичних норм та зниження якості правової допомоги. Тому особливого значення набуває усвідомлення ролі психологічної культури як невід'ємної складової професійної компетентності юриста.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності психологічної культури юриста, визначенні її ролі та значення у забезпеченні ефективної професійної діяльності, а також у виявленні основних напрямів формування й удосконалення психологічної культури фахівців у галузі права.

Виклад матеріалу. Професійна діяльність юриста є складною, багатоплановою та вимагає високого рівня відповідальності. Вона охоплює широкий спектр завдань, пов'язаних із застосуванням і захистом норм права, розкриттям, розслідуванням і попередженням правопорушень. Така діяльність нерідко набуває характеру боротьби, що супроводжується емоційним напруженням, необхідністю прийняття рішень у стресових ситуаціях і діями в умовах конфлікту. Юристу доводиться постійно долати перешкоди, діяти в умовах ризику, приймати складні рішення, що потребують як логічного мислення, так і вольової стійкості. Одночасно професія юриста має яскраво виражений пізнавальний і творчий характер: вона вимагає не лише аналізу фактів, норм, побудови версій, а й розробки та реалізації практичних рішень. Інтелектуальна діяльність поєднується з організаційною та комунікативною, що забезпечує ефективну практику. У структурі професійної діяльності юриста виокремлюють пізнавальну, конструктивну, організаторську та комунікативну компоненти, які функціонують в єдності [1, с. 363].

У цьому контексті важливою складовою професійної діяльності правника виступає психологічна культура. Вона є системою знань, умінь і особистісних рис, що дають змогу юристові адекватно орієнтуватися у складних соціально-

правових ситуаціях, контролювати власні емоції, налагоджувати ефективну комунікацію з різними суб'єктами правових відносин і конструктивно долати конфлікти. Психологічна культура включає якості самоконтролю, емоційної стабільності, емпатії, переконливості, уміння слухати й чітко висловлювати думки. Вони полегшують взаємодію з клієнтами, колегами, суддями, сприяють формуванню довіри та підвищують якість юридичної допомоги.

Важливим елементом є розуміння психологічних механізмів поведінки. Юридична психологія вивчає психічні процеси, що впливають на правову поведінку, й надає юристам інструменти для аналізу та прогнозування. Практичне застосування цих знань дозволяє ефективніше взаємодіяти з учасниками правових процесів, своєчасно розпізнавати емоційний стан опонентів, правильно реагувати на поведінкові прояви та запобігати ескалації конфліктів. Особливо важливо це в адвокатській чи судовій практиці, де вміння стримувати емоції, дотримуватися етичних норм і водночас залишатися переконливим захисником інтересів клієнта має вирішальне значення.

Психологічна культура виявляється також у спроможності юриста адаптувати свою поведінку відповідно до типу темпераменту. Наприклад, сангвінік відзначається активністю та комунікабельністю, що корисно під час ведення перемовин або роботи з великою кількістю клієнтів. Холерик демонструє рішучість і наполегливість, однак потребує розвинутого самоконтролю, щоб уникати імпульсивності. Якщо говорити про флегматика то можна сказати, що він є послідовним і витривалим, що важливо для аналітичної роботи. Меланхолік схильний до глибокого переживання моральних аспектів права, і, попри емоційну вразливість, він може бути принциповим і чуйним захисником справедливості. Уміння юриста враховувати свій темперамент і розвивати необхідні риси характеру сприяє підвищенню його професійної ефективності та стійкості до стресів [2].

Правова культура, як складова професійної культури юриста, відображає правовий досвід, систему правових цінностей і засадничих принципів, серед яких особливе місце займають верховенство права, повага до людської гідності, справедливість, правова відповідальність. Іманентною рисою сучасної правової культури є відчуття справедливості (sense of justice), що надає їй двоєдиний характер. З одного боку, правова культура вимагає володіння формально-юридичними знаннями та навичками, здатності застосовувати правовий інструментарій на практиці. З іншого – передбачає засвоєння аксіологічних засад природно-правового підходу, глибоке розуміння правових принципів і здатність діяти відповідно до них [3, с.191].

Становлення ефективного правового суспільства є складним і багатофакторним процесом, який не зводиться лише до формального дотримання юридичних норм і процедур. Воно передбачає глибоку внутрішню правову культуру, що формується на основі високої правосвідомості, професіоналізму, етичної зрілості та моральної відповідальності кожного суб'єкта правовідносин, особливо представників юридичної професії. Центральною фігурою у цьому процесі виступає юрист – не просто виконавець правових приписів, а повноцінний учасник суспільного діалогу, формувач правових орієнтирів, посередник між нормою закону і принципами соціальної справедливості. Від рівня його особистісної сформованості, здатності до рефлексії, емоційного самоконтролю, емпатії та етичного судження залежить

не лише ефективність конкретного правозастосування, а й загальний рівень довіри до правничих інституцій у суспільстві. Психологічна культура у цьому контексті не може розглядатися як факультативна чи побічна складова юридичної компетентності. Навпаки, вона є системоутворюючим чинником, який забезпечує внутрішню цілісність особистості юриста, його здатність діяти професійно, гнучко й гуманно в умовах підвищеного тиску, етичної невизначеності або конфлікту інтересів [4].

Формування психологічної культури майбутніх юристів повинно розпочинатися ще на етапі професійної підготовки в закладах вищої юридичної освіти. Науковці слушно наголошують на тому, що саме в студентські роки закладаються основи здатності до ефективної комунікації, розвитку емоційного інтелекту, саморегуляції та усвідомленого керування власними емоціями в професійно значущих ситуаціях. Психологічна культура, як елемент професійної компетентності, формується через комплекс заходів, серед яких провідне місце посідають практичні тренінги, вивчення юридичної психології, моделювання конфліктних ситуацій, а також системна робота над розвитком навичок конструктивної взаємодії. Зокрема, тренінги з емоційного інтелекту сприяють глибшому усвідомленню власних емоційних станів, формують здатність розпізнавати емоції інших осіб і адекватно на них реагувати, що є надзвичайно важливим у сфері правозастосування [5, с.29].

Висновок. Психологічна культура юриста є не додатковою рисою, а необхідною складовою його професійної компетентності. Вона визначає здатність юриста ефективно взаємодіяти з людьми, зберігати емоційну стійкість, приймати виважені рішення в умовах стресу та дотримуватися етичних стандартів. Високий рівень психологічної культури сприяє якісному здійсненню правозастосування, формує довіру до юридичної професії та забезпечує справедливість і гуманність у правових процесах. Недарма Платон стверджував: «Найвища форма знання – це знання добра» – адже саме поєднання правової обізнаності з внутрішньою зрілістю і моральною відповідальністю дозволяє юристові служити не лише закону, а й людині.

Список використаних джерел

1. Кононенко С.В. Психологічний аналіз професійної діяльності фахівців юридичного профілю. *Проблеми сучасної психології*. 2011. Випуск 14. С. 361–368. URL: <https://journals.urau.ua/index.php/2227-6246/article/download/160827/160031/351530>
2. Сухицька-Соколюк А. Психологічна культура юриста. URL: https://ab.uu.edu.ua/upload/shkolyaram/statti_pro_specialnosti/Pravoznavstvo/Psychologichna%20kultura%20yurista.doc
3. Аронов Я. Професійна культура юриста та її значення у професійній діяльності. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2020. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/disertatsiji-avtoreferati-vidguki/aronov_2020-disertatsija.pdf
4. Сливка С. С. Юридична деонтологія : навчальний посібник. К. : Атіка, 2008. 296 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-7459.html>
5. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: Підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Х.: Право, 2008. 240 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Konovalova_Violetta/Yurydychna_psykholohiia.pdf

Петришин Поліна
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: к. ю. н.,
доцент кафедри теорії
права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету.
Подковенко Т. О.

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ТА МОРАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИСТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Постановка проблеми. Професія юриста в усі часи передбачала високу міру моральної відповідальності, а її основою була і залишається етика. Війна, як надзвичайна ситуація, висуває нові вимоги до фахової спроможності, внутрішньої стійкості та моральної гідності правників. У сучасних українських реаліях професійна етика правників розглядається не лише як набір професійних норм, а як ключовий елемент стійкості правової системи в умовах збройного конфлікту. Саме юристи мають бути носіями правової свідомості, моральних стандартів і гарантією справедливості в час, коли правопорядок проходить через важке випробування.

Мета дослідження полягає в аналізі професійної етики юриста в умовах війни як ключовий елемент забезпечення правової стійкості та справедливості в суспільстві, з'ясуванні її сутності, моральну відповідальність правника та нові виклики, що постають перед юридичною спільнотою під час збройного конфлікту.

Виклад матеріалу. Професія юриста в усі часи передбачала високу міру моральної відповідальності, а її основою була і залишається етика. Війна, як надзвичайна ситуація, висуває нові вимоги до фахової спроможності, внутрішньої стійкості та моральної гідності правників. У сучасних українських реаліях професійна етика правників розглядається не лише як набір професійних норм, а як ключовий елемент стійкості правової системи в умовах збройного конфлікту. Саме юристи мають бути носіями правової свідомості, моральних стандартів і гарантією справедливості в час, коли правопорядок проходить через важке випробування.

В умовах війни юрист виступає не просто фахівцем у галузі права, а захисником суспільної моралі, прав людини, національного суверенітету. «Юристи повинні проявляти себе як захисники прав людини та справедливості, як носії етичних і моральних чеснот» [1]. Саме тому дослідження професійної етики юристів в умовах війни має надзвичайно важливе теоретичне та практичне значення, яке потребує всебічного аналізу через призму сучасних викликів.

Професійна етика юриста — це система норм і принципів, що регламентують поведінку представника юридичної професії, враховуючи

особливості його місії в суспільстві. Як зазначається в одному з досліджень, професійна етика — це кодекс правил, що визначає поведінку спеціаліста у службовій обстановці з глибоким усвідомленням моральної відповідальності за виконання професійних обов'язків. Таким чином, ця категорія охоплює як зовнішню поведінку, так і внутрішнє переконання діяти відповідно до цінностей справедливості, доброчесності, законності.

Війна радикально змінює контекст функціонування права, змінює пріоритети, ставить перед правниками нові моральні дилеми. «Умови війни створюють нові проблеми, виклики та випробування для професійної юридичної етики: юристи зобов'язані бути неупередженими, правдивими, мужніми, доброчесними, проявляти співчутливість... контролювати свої бажання, емоції та дії, зберігати самоконтроль у складних обставинах» [2, с. 27]. У цій ситуації не завжди діють стандартні шаблони поведінки — зростає роль морального вибору, внутрішньої чесності та здатності до самопожертви.

Один із нових викликів — робота юристів із воєнними злочинами. Правозахисники, адвокати, прокурори та судді опиняються в ситуації, де від їхніх рішень залежить відновлення справедливості. «В умовах війни юристи стикаються з явищами, які викликають етичні проблеми: колабораціонізм, реабілітація постраждалих осіб, покарання воєнних злочинців» [1]. Усі ці справи вимагають не лише знань права, але й моральної витримки, розуміння гуманітарного контексту, співчуття до постраждалих.

Українські юристи продемонстрували безпрецедентний рівень моральної відповідальності в умовах повномасштабної війни. Вони не лише виконували професійні обов'язки, а й брали участь у бойових діях, допомагали постраждалим, документували воєнні злочини, сприяли відновленню справедливості. «В умовах російсько-української війни 2022 року багато юристів проявили себе як приклад моральної відповідальності, ставши на захист прав українців, підтримуючи справедливість і відстоюючи демократичні цінності» [2, с. 25].

Одним із таких прикладів є діяльність правозахисниці Олександри Матвійчук, яка документувала порушення прав людини й стала лауреаткою Нобелівської премії миру. Її професіоналізм і відданість принципам справедливості стали символом моральної сили правничої спільноти. Також важливою є постать Михайла Гнатівського, обраного суддею ЄСПЛ, що стало визнанням високого професіоналізму та моральної авторитетності українських правників.

Юристи, які в умовах війни зберігають вірність професійним та етичним засадам, стають моральними авторитетами для суспільства. Героїчний подвиг українських правників, які стали на захист держави зі зброєю в руках або словом справедливості, нагадує майбутнім юристам про високу ціну етичних принципів. Саме тому професійна етика не може бути лише абстрактною теорією — це жива система координат, яка формує майбутнє правової держави.

Професійна етика та моральна відповідальність юристів у воєнний час — не факультативне доповнення до правозастосовної діяльності, а її ядро. Усі наведені приклади, свідчення й аналітичні спостереження з трьох джерел засвідчують, що етична свідомість юриста є не менш важливою, ніж правова обізнаність. Саме в момент кризи — війни, страждань, втрати — виявляється

справжній професіоналізм правника, його здатність стояти на боці справедливості, гідності та прав людини. Формування таких фахівців є спільною відповідальністю освітніх закладів, професійної спільноти та держави.

Список використаної літератури

1. Губарева М. Професійна етика правників в умовах війни: нові виклики. PRAVOKATOR – правовий клуб. URL: <https://pravokator.club/news/profesijna-etyka-pravnykiv-v-umovah-vijny-novi-vyklusy/> (дата звернення: 03.05.2025).
2. Професійна етика юриста: теоретичні основи. Електронний архів кафедри права Європейського університету. – URL: <https://irback.e-u.edu.ua/server/api/core/bitstreams/30a97658-1ff6-46c5-af11-e1705a51a62b/content> (дата звернення: 03.05.2025).
3. Рассомахіна О. А. Професійна етика та моральна відповідальність юристів в умовах війни. *Європейський правничий часопис*. 2024. № 4. С. 20–29. URL: <https://dspace.e-u.edu.ua/items/ddb89975-739f-4896-a167-ee024ea26e5d> (дата звернення: 03.05.2025).

Падлецька Ірина

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету.
Науковий керівник: к. ю. н.,
доцент кафедри теорії
права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
Подковенко Т.О.*

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Постановка проблеми. У сучасному правовому середовищі проблема конфлікту інтересів у професійній діяльності адвоката стає все більш актуальною, оскільки вона ставить під загрозу ключові засади цієї професії, такі як: незалежність, конфіденційність, справедливість та об'єктивність. Згідно з п. 8 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», під конфліктом інтересів розуміється суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Вирішення цієї проблеми вимагає не лише дотримання законодавчих норм, а й високого рівня професійної етики з боку адвоката. Запобігання конфлікту інтересів є запорукою довіри суспільства до адвокатури та ефективного захисту прав клієнтів.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні сутності конфлікту інтересів у професійній діяльності адвоката, аналізі причин його виникнення та механізмів запобігання і врегулювання.

Виклад матеріалу. Правове регулювання конфлікту інтересів в Україні зосереджено в нормах Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Правилах адвокатської етики. Зокрема, стаття 28 Закону передбачає: «Адвокату, адвокатському бюро або адвокатському об'єднанню забороняється укладати договір про надання правничої допомоги у разі конфлікту інтересів» [1]. Якщо ж такий конфлікт виникає вже після укладення договору, адвокат зобов'язаний відмовитися від подальшого його виконання. Ця норма відображає загально визнаний принцип професійної діяльності адвоката – обов'язок уникати конфлікту інтересів. Так, відсутність конфлікту інтересів розглядається як принцип діяльності адвокатури у Хартії основних принципів європейської адвокатської професії [2, с. 448].

Відповідно до п. 3.2.3 Загального кодексу правил для адвокатів Європейського Співтовариства, адвокат також зобов'язаний утриматися від обслуговування нового клієнта, якщо це здатне викликати виникнення загрози порушення конфіденційності відомостей, що довірені йому попереднім клієнтом, або якщо інформація, що є у розпорядженні адвоката, про стан справ попереднього клієнта здатна стати джерелом переваг для нового клієнта [3].

У науковій літературі домінуючим є підхід, за яким конфлікти інтересів поділяються на такі види: суперечності між інтересами кількох клієнтів, між особистими інтересами адвоката та інтересами клієнта, а також змішані конфлікти [4].

Особистий інтерес адвоката, як підкреслює В. Заборовський, може охоплювати не лише власні потреби адвоката, але й інтереси його партнерів, помічників та інших осіб, з якими він пов'язаний. У свою чергу, О. Дудко акцентує увагу на обов'язку адвоката служити одночасно інтересам клієнта і суспільства, що вимагає особливої відповідальності у випадку конфлікту. Т.Вільчик зазначає, що адвокат, діючи на межі захисту клієнта та служіння праву, повинен чітко розмежовувати обидві сфери [2, с. 448].

Конфлікти інтересів поділяються на реальні та уявні (потенційні). Реальний конфлікт – це ситуація, коли дії або бездіяльність особи справді шкодять інтересам сторони, тоді як потенційний конфлікт лише створює ризик такого порушення.

Різноманітність конкретних життєвих ситуацій, які мають місце в адвокатській практиці, не дає змоги визначити чіткого переліку випадків, які б вказували на наявний або потенційно можливий конфлікт інтересів. Однак спроби виокремити найбільш типові ситуації, в яких виникає конфлікт інтересів, знайшли відображення в наукових публікаціях. Серед таких ситуацій можна виділити:

- представлення клієнтів із протилежними інтересами в одній справі;
- участь у справі на стороні, протилежній до тієї, яку адвокат представляв раніше;
- обслуговування пов'язаних справ, що створюють ризик розкриття конфіденційної інформації;
- наявність родинних або тісних особистих зв'язків адвоката з особами, які мають конфлікт інтересів із його клієнтом;
- фінансові або ділові зв'язки з іншою стороною спору;
- прийняття винагороди у вигляді акцій або часток бізнесу, що залежать

від результату справи;

- прийняття доручень від компаній-конкурентів;
- участь у підготовці угод між сторонами з подальшим представництвом інтересів однієї зі сторін [5, с. 50].

В будь-якому випадку про виникнення конфлікту інтересів адвокат зобов'язаний невідкладно повідомляти клієнта.

Варто зазначити, що безпосередньо виникнення конфлікту інтересів не є протизаконним і не утворює самостійного складу правопорушення. Ключовим є те, як адвокат діє: чи докладає він зусиль для запобігання конфлікту, чи дотримується обов'язків перед клієнтом і професійної етики у разі виникнення такої ситуації.

Уникнення конфлікту інтересів є не лише вимогою права, а й питанням довіри до адвокатури як інституції. Саме довіра клієнта до адвоката будується на впевненості, що його права та інтереси будуть захищені незалежно від будь-яких зовнішніх обставин.

Для запобігання конфлікту інтересів адвокати повинні проводити ретельну перевірку потенційних клієнтів, оцінювати можливі конфлікти з існуючими клієнтами або особистими інтересами, дотримуватися принципу конфіденційності та уникати представництва клієнтів з протилежними інтересами. У разі виникнення конфлікту інтересів адвокат зобов'язаний негайно повідомити про це клієнта та вжити заходів для його врегулювання, включаючи відмову від представництва.

Висновки. Конфлікт інтересів у професійній діяльності адвоката є важливою етичною та правовою проблемою, яка може суттєво зашкодити якості надання правової допомоги і підірвати довіру до інституту адвокатури. Для ефективного запобігання і врегулювання таких ситуацій необхідне високе дотримання етичних норм, відповідність законодавству та свідоме ставлення адвокатів до своїх професійних обов'язків. Хоча правові та етичні механізми вже закріплені, їх ефективність напряду залежить від добросовісності самих адвокатів.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17?find=1&mp> (дата звернення: 07.05.2025).

2. Шандула О. О., Богдан В. О. Принцип уникнення конфлікту інтересів у адвокатській діяльності при наданні безоплатної правничої допомоги. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 447-450. URL: http://lsey.org.ua/7_2022/108.pdf (дата звернення: 07.05.2025).

3. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01.10.1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text (дата звернення: 07.05.2025).

4. Медведев К. Конфлікт інтересів в адвокатській діяльності. ЮРЛІГА. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/analitycs/213959_konflkt-nteresv-v-advokatsky-dyalnost (дата звернення: 07.05.2025).

5. Бірюкова А. М. Питання цивільного, господарського та трудового права. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. С. 48-54. URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2017/5_2017/9.pdf (дата звернення:

07.05.2025).

Венарчук Х. Д.
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету.
Науковий керівник:
кандидат юридичних наук
доцент кафедри теорії
права та конституціоналізму
Західноукраїнський національний університет
Подковенко Т. О.

ПРОБЛЕМИ КОРУПЦІЇ ЯК ДЕОНТОЛОГІЧНИЙ ВИКЛИК ЮРИДИЧНІЙ ПРОФЕСІЇ

Актуальність проблеми. У сучасній Україні, що прагне утвердити принципи правової держави та інтегруватися до європейського правового простору, боротьба з корупцією є питанням національної безпеки й довіри громадян до інституцій влади. Особливо гостро проблема постає в юридичній сфері, яка має бути гарантом справедливості, рівності та законності. Корупція серед юристів і правників підриває основи державності, дискредитує судову систему і знижує авторитет права в очах суспільства. Саме тому розгляд корупції як деонтологічного виклику юридичній професії є надзвичайно актуальним для удосконалення професійної підготовки фахівців права, формування нульової толерантності до будь-яких проявів корупційних практик та утвердження високих етичних стандартів.

Метою дослідження є аналіз корупції як етичної і професійної загрози юридичній професії, виявлення основних чинників її поширення, вивчення механізмів протидії та формування практичних рекомендацій щодо зміцнення деонтологічних засад юридичної діяльності в умовах підвищеного ризику корупційних впливів.

Виклад основного матеріалу. Корупція є одним із найсерйозніших викликів, що постають перед юридичною професією в сучасній Україні. В умовах розбудови правової держави та європейської інтеграції особливого значення набуває необхідність забезпечення високих стандартів професійної етики серед юристів, адже саме вони є основними гарантами справедливості, законності та захисту прав і свобод людини. Корупційні практики в юридичному середовищі не лише порушують принципи законності та справедливості, а й руйнують суспільну довіру до судової та правоохоронної системи, перешкоджаючи формуванню ефективної та прозорої правової системи.

У резолюції «Практичні заходи проти корупції», ухваленій на VIII Конгресі ООН з питань запобігання злочинам у Гавані (1990 р.), корупція трактується як порушення етичних, дисциплінарних, адміністративних або кримінальних норм шляхом зловживання службовим становищем [3]. У свою чергу, Страсбурзька конвенція про цивільно-правову відповідальність за корупцію від 4 листопада

1999 року визначає корупцію як будь-яке пряме чи опосередковане вимагання, пропонування, надання або отримання хабарів, а також здобуття неправомірної вигоди, яка впливає на сумлінне виконання обов'язків особою, що таку вигоду одержує або може одержати [5].

У роз'яснювальному документі до Кримінальної конвенції про корупцію підкреслюється, що сприйняття окремих дій як корупційних і їх оцінка з позиції суспільної моралі суттєво залежать від законодавства кожної країни. Надмірна чіткість у формулюванні поняття "корупція" у міжнародних правових актах може бути недоцільною, оскільки суворе визначення обмежує можливість правових норм адаптуватися до специфічних національних умов [2].

Юридична професія базується на дотриманні високих моральних норм і професійних стандартів, а тому корупція стає глибоким деонтологічним викликом, що змушує кожного правника щоденно обирати між особистою вигодою і професійною честю. Порушення етичних норм призводить до деградації правової культури, легітимізації несправедливості і втрати авторитету права в суспільстві. Саме тому боротьба з корупцією повинна розглядатися не тільки як юридичне завдання, а й як першочерговий моральний обов'язок кожного юриста.

У Законі України "Про запобігання корупції" подано корупцію як використання особою своїх службових повноважень або пов'язаних з ними можливостей для отримання обіцяної неправомірної вигоди для себе чи інших, а також на обіцянку, пропозицію чи надання такої вигоди з метою змусити особу неправомірно використати свої службові повноваження [1].

Своєю чергою, Є. Скулиш визначає корупцію як «одночасно моральне викривлення і конкретне правопорушення, що в широкому розумінні охоплює не лише кримінальні дії, а й цивільно-правові, адміністративні та дисциплінарні порушення» [4, с. 220].

Корупція як явище вимагає комплексної протидії: удосконалення законодавчого регулювання, посилення ролі професійних етичних кодексів, розвиток етичної освіти у вищих навчальних закладах та виховання нульової толерантності до будь-яких проявів корупційної поведінки серед юридичної спільноти. Тільки за умови поєднання правових і моральних механізмів можливо створити умови, за яких юридична професія стане реальним гарантом правопорядку, справедливості та дотримання прав людини.

Висновок. Корупція становить потужний деонтологічний виклик для юридичної професії, оскільки підриває її етичні основи, дискредитує роль права і послаблює легітимність державних інституцій. Вирішення цієї проблеми вимагає комплексних заходів — від підвищення рівня правової культури серед юристів до зміцнення механізмів професійної саморегуляції і контролю за дотриманням етичних стандартів. Лише через послідовну етичну відповідальність і реальне впровадження принципів доброчесності юридична спільнота зможе відновити та утвердити довіру суспільства, забезпечити справедливість і сприяти розвитку правової держави.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Пояснювальна записка до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: <http://crimecor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article;jsessionid>

=F3A149F998CA5D901366DEF8F6E8349E?art_id=49138&ca t_id=46352

3. Корупція у сфері державного управління: Резолюція A/CONF.144/28/Rev.1 VIII Конгресу ООН щодо запобігання злочинності та поводженню з правопорушниками (м. Гавана, 27 серпня – 7 вересня 1990 р.): URL: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/uncc/uncc_ph_r.pdf

4. Скулиш Є. (2010). Прояви корупції у сучасних умовах. Право України. № 11. С. 213–227.

5. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: міжнародний документ від 4 листопада 1999 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_102

Романюк Аліна
студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: к. ю. н., доцент
кафедри теорії права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
Подковенко Т.О.

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Постановка проблеми. Адвокатська діяльність потребує дотримання високих етичних стандартів, що є основою для ефективного захисту прав клієнтів і забезпечення справедливого судового розгляду. Проте існують різні підходи до регулювання адвокатської етики в країнах з різними правовими системами. Це зумовлює необхідність порівняльного аналізу етичних стандартів адвокатури в різних країнах, щоб виявити спільні принципи та відмінності у їх застосуванні. Однією з актуальних проблем є адаптація міжнародних стандартів до національного законодавства та забезпечення незалежності адвокатів у виконанні їхніх професійних обов'язків.

Виклад матеріалу. Етичні засади адвокатської професії мають важливе значення для надання якісної правової допомоги. Вони гарантують професійну поведінку юристів, які мають діяти в інтересах клієнта, дотримуючись законності та справедливості. Водночас у різних державах етичні стандарти формуються по-різному, що відображається у специфіці правового регулювання адвокатської діяльності.

У країнах романо-германської правової традиції, зокрема у Франції та Німеччині, етичні стандарти для адвокатів закріплені у чітко врегульованих національних актах. Натомість, у державах англосаксонської правової системи, таких як США та Велика Британія, застосовуються модельні кодекси. За словами Т. Венгер, «ці положення поєднують національні правові традиції з міжнародними стандартами, окреслюють професійні обов'язки та права адвоката, а також слугують основою для оцінювання його поведінки відповідно до чинного законодавства і принципу верховенства права» [1, с. 22].

Люди, які мають фінансові труднощі, можуть розраховувати на

безкоштовну допомогу юриста або повернення витрат на адвоката. Проте в країнах ЄС адвокатуру здебільшого регулює національне законодавство, бо відповідні повноваження поділені між структурами Євросоюзу та урядами кожної країни [2, с. 8].

Німецька адвокатська система має давні традиції, що починаються з середньовіччя. Сьогодні її діяльність регулюється сучасними законами, зокрема Федеральним законом про адвокатуру 1959 року та законом про оплату послуг адвокатів 1957 року. Ця модель поєднує державне регулювання з самоврядуванням, яке координує Федеральна палата адвокатів на національному рівні [3, с. 79].

Характерною рисою є подвійна роль адвокатів, які одночасно консультують та захищають інтереси клієнтів у суді. Обов'язкове членство в регіональних палатах забезпечує контроль за дотриманням професійної етики. Німецька система висуває суворі процесуальні вимоги до підготовки, вимагаючи детального опрацювання письмової позиції, а також часто передбачає вузьку спеціалізацію для підтримки високого рівня експертизи.

У Франції адвокатська діяльність регламентується Основним законом, що підкреслює її ліберальний та незалежний характер. Практикувати дозволено громадянам Франції або ЄС. Значна увага приділяється безоплатній правовій допомозі. Наприклад, щороку понад 27 тисяч осіб лише в Парижі отримують безкоштовні юридичні послуги [3, с. 80].

Французькі адвокати також виконують деякі функції для того, щоб виступити одночасно як процесуальні представники в суді, так і юридичні консультанти, поєднуючи сфери. Обов'язкове членство в адвокатських палатах забезпечує нагляд за дотриманням ними професійних стандартів та етичних норм. Особливістю французького судочинства є пріоритет письмових документів. Тому вони відіграють вирішальну роль у розгляді справ, тоді як усні виступи мають другорядне значення.

Представники адвокатської професії мають точно дотримуватися високих етичних стандартів, зокрема принципів незалежності та збереження адвокатської таємниці. Додатково, вони часто беруть участь у процедурах медіації та арбітражу, сприяючи досудовому врегулюванню спорів.

В основі адвокатської діяльності у Польщі лежить Закон «Про адвокатуру» 1922 року, адаптований після вступу країни до ЄС. На відміну від України, Конституція Польщі не містить положень про адвокатуру. У країні правову допомогу надають як адвокати, так і юридичні консультанти. Певні юридичні послуги також можуть надавати особи з вищою юридичною освітою та іноземні юристи [3, с. 81].

Міжнародні стандарти підкреслюють важливість створення сприятливих умов для роботи адвокатів. Це передбачає забезпечення їм можливості повноцінно виконувати свої обов'язки та захист їхніх прав на рівні з іншими учасниками судового процесу. Держава зобов'язана гарантувати безпеку адвокатів і їхню незалежність, зокрема від тиску з боку клієнтів. Порушення цих гарантій може негативно вплинути на захист прав громадян і поставити під загрозу справедливість судового розгляду [2, с. 9].

Адвокатська діяльність вимагає дотримання етичних норм, адже поєднує захист прав клієнта з суспільною відповідальністю. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зобов'язує адвокатів дотримуватись

Кодексу професійної етики, що визначає професійні права й обов'язки, а також слугує основою для оцінки поведінки адвокатів відповідно до закону та принципу верховенства права [4].

Законодавство гарантує право підозрюваних та обвинувачених на юридичну допомогу, забезпечуючи їм конфіденційне спілкування з адвокатом. В Україні захисники можуть збирати докази, звертатися по необхідні документи та ознайомлюватися з усіма матеріалами справи після досудового розслідування. Як зазначають В. Череватюк та Д. Сорока, «міжнародні стандарти включають критерії до професійної підготовки адвокатів і рівня надання правової допомоги, що є передумовою для ефективного виконання ними своїх обов'язків» [2, с. 9].

Україна в адвокатській сфері орієнтується на європейський досвід, впроваджуючи міжнародні стандарти. У країнах ЄС приділяють особливу увагу захисту прав людини та доступу до правової допомоги. Адвокатська діяльність там ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності адвокатів, конфіденційності та дотримання етичних норм.

В Україні питання безоплатної правової допомоги чітко врегульоване Законом України «Про безоплатну правову допомогу». Як зазначає С. Бандурка, «цей нормативно-правовий акт визначає державні гарантії доступу громадян до безкоштовних юридичних послуг, розмежовує поняття первинної та вторинної правової допомоги, а також встановлює основні принципи та механізми їх надання» [2, с. 8]. Ці положення свідчать про прагнення України наблизити свою адвокатську систему до європейських стандартів, забезпечуючи громадянам належний захист прав і доступ до якісної правової допомоги.

Висновок. Адвокатська етика є важливою складовою професійної діяльності адвокатів, оскільки вона визначає баланс між захистом інтересів клієнтів і служінням суспільству. Міжнародні стандарти та національні закони країн різних правових систем регулюють адвокатську діяльність, враховуючи принципи незалежності, конфіденційності та справедливості. В Україні, Європейському Союзі, Німеччині, Франції та Польщі адвокатура має свої особливості, але всі ці країни прагнуть забезпечити високі стандарти надання правової допомоги. У цих державах професійна етика адвокатів є не лише нормою, а й інструментом довіри суспільства до правової системи. Міжнародний досвід, зокрема практика країн ЄС, показує, що ефективне функціонування адвокатури неможливе без чітко визначених етичних стандартів, які гарантують незалежність адвоката, захист клієнтської таємниці та уникнення конфлікту інтересів. Для України врахування такого досвіду є надзвичайно цінним, адже інтеграція до європейського правового простору потребує гармонізації національних норм із європейськими практиками. Таким чином, вивчення та впровадження міжнародних підходів до адвокатської етики сприяє зміцненню правової держави, підвищенню якості правової допомоги та довіри громадян до правосуддя.

Список використаних джерел

1. Венгер Т. Міжнародні та вітчизняні аспекти адвокатської етики: порівняльний аналіз. Правова система України в умовах європейської

інтеграції: погляд студентської молоді : збірник тез доповідей IV Міжнародної студентської наукової конференції, м. Тернопіль, 15 травня 2020 р. С. 21-23. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40565/1/21.pdf> (дата звернення: 04.05.2025).

2. Бандурка С. С. Європейські стандарти адвокатської діяльності. *Європейські перспективи*. 2022. № 1. С. 5-11. URL: <https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2022/02/5-Bandurka.pdf> (дата звернення: 04.05.2025).

3. Череватюк В. Б., Сорока Д. В. Порівняльно-правовий аналіз адвокатської діяльності в Україні та провідних країнах Європи. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2022. № 4 (73). С. 77-86. URL: https://law.nau.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/yuv_4_73_2024verstka.pdf#page=77 (дата звернення: 04.05.2025).

4. Правила адвокатської етики : затв. рішенням Ради адвокатів України від 09.06.2017 № 68. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text> (дата звернення: 04.05.2025).

Збірник матеріалів

VIII Міжнародної наукової
студентської конференції

ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ПОГЛЯД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Тернопіль, 30 травня 2025 р.

Електронне видання

Відповідальний редактор, верстка - проф. Андрій ГРУБІНКО